

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 338.2 (575.3)
ТКБ: 65.9 (2) 29 (2Т)
М - 36

МАҲМАДУЛЛОЕВ АҲМАДҶОН САИДҶОҶОНОВИЧ

**ИНКИШОФИ ШАКЛҶОИ
ШАРИКИИ СТРАТЕГӢ ДАР ШАРОИТИ ҶАҶОНИШАВӢ
(дар мисоли баҳши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон)**

АВТОРЕФЕРАТИ

**диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (Ph.D),
доктор аз рӯи ихтисоси 6D050700 - Менечмент (6D050701 - Менечмент)**

ДУШАНБЕ - 2024

Диссертатсия дар кафедраи менечмент ва маркетинги Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро гардидааст.

Роҳбари илмӣ: **Ҳодиев Дадахон Абдуллоевич** - номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Муқарризони расмӣ: **Муқаддасзода Фирдавс Муқаддас** - доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи идораи давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Муртазозода Ораз - номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, сардори Раёсати тадқиқоти масъалаҳои рушди соҳавии Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Муассисаи пешбар: **Институти иқтисодиёт ва демографияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон**

Ҳимояи кори диссертатсионӣ санаи 07 сентябри соли 2024, соати 9:00 дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.КOA-004 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17) баргузор мегардад.

Бо матни диссертатсия ва автореферати он дар китобхонаи илмӣ ва сомонаи расмии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (www.tnu.tj) шинос шудан мумкин аст.

Автореферат «__»_____ соли 2024 фиристода шудааст.

**Котиби илмии
Шурои диссертатсионӣ,
д.и.и., дотсент**

Шамсов И.С.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот бо он муайян мегардад, ки дар шароити муосир принципҳои асосии идоракунии ширкатҳои саноатӣ, бо назардошти тавсияи равандҳои ҷаҳонишавӣ ва пайдоиши шаклҳои нави шарикӣ стратегӣ, бо тағйироти амиқ фаро гирифта шудаанд. Дар охири асри XX иқтисоди ҷаҳонӣ шакли худро ба низоми ягонаи глобалӣ бадал карда, сохтори меҳвараш дақиқан ҷудошудаеро ба миён овард. Ҷаҳонишавӣ ақидаҳои гуногунро дар бораи шаклу усулҳои идоракунии субъектҳои хоҷагидорӣ ба кулӣ тағйир дода, ба пайдоиши принципҳои нави таъмини рақобат бо назардошти рушди шарикӣ стратегӣ мусоидат намуд. Рушди ширкатҳои фаромиллӣ дар кишварҳои мисли ИМА, Олмон, Ҷопон ва баъзе кишварҳои Аврупои Ғарбӣ нақши махсуси онҳоро дар рушди иқтисоди ҷаҳонӣ муайян намудааст. Муқаррар намудани омилҳо, тамоюлҳо ва дурнамои инкишофи низоми ягонаи ҷаҳонии иқтисодӣ, ҳам аз нуқтаи назари илмӣ ва ҳам аз нуқтаи назари амалӣ, қобили тавачҷух буда, зарурати фаъолияти иқтисоди миллиро дар ин низом таъкид мекунад.

Дар шароити кунунӣ шаклҳои таъмини ҳамкории самарабахши субъектҳои бозор аҳаммияти махсус пайдо мекунанд. Ҷаҳонишавӣ ва афзоиши рақобат дар бозор боиси ҷустуҷӯи усулҳои самараноки ба даст овардани самараи синергетикӣ бо истифода аз татбиқи принципҳои асосии шарикӣ стратегӣ гардид. Воқеан, шарикӣ стратегӣ шартӣ асосии ноил шудан ба параметрҳои рақобатпазирӣ дар бозорҳои хориҷӣ ва дохилӣ мегардад. Ин ҳолат омӯзиши мунтазами асосҳои назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушди шаклҳои муқарраршудаи шарикӣ стратегиро ҳамчун муҳимтарин самти идоракунии самараноки системаҳои иҷтимоию иқтисодӣ талаб менамояд.

Натиҷаи асосии ҷаҳонишавӣ тақсимооти ҷаҳонии меҳнат, муҳочират ва тамаркузи сармоя, қувваи корӣ, захираҳои истеҳсолӣ дар миқёси тамоми дунё, стандартизатсиякунонии қонунгузорӣ, равандҳои иқтисодӣ ва технологӣ, инчунин, ба ҳам наздикшавӣ ва пайванди фарҳангии кишварҳои мухталиф мебошад. Ин раванди объективист, ки хислати системавӣ дошта, тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаро фаро мегирад. Аз тарафи дигар, ин раванд – раванди ҳамгироии ширкатҳо дар асоси шарикӣ стратегӣ мебошад. Омилҳои асосии муваффақияти корхонаҳои саноатӣ дараҷаи иштироки онҳо дар муносибатҳои иқтисодии ҷаҳонӣ бо назардошти ташаккули ҳамкории мутақобилан судманд бо дигар ширкатҳо мебошад. Имрӯз шарикӣ стратегӣ байни ширкатҳои саноатӣ дар шаклҳои гуногун инкишоф ёфта, омӯзиши ин падида бо назардошти интихоби шакли муносиби идоракунӣ дар замони муайян ва дар макони муайян аз аҳаммияти хос бархӯрдор мебошад.

Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (СМР-2030) ноил гардидан ба саноатикунони босуръати кишвар ба сифати яке аз ҳадафҳои асосӣ муайян шудааст. Қайд шудааст, ки имрӯз "...кишвар ба модели нави рушд ниёз дорад, ки он бояд дар ҷалби

сармоягузориҳо ва, технологияҳои нав ба бахши воқеии иқтисодиёт, сиёсати шуғли пурмаҳсул, низоми молиявии ташаккулдиҳандаи захираҳо ва муҳимтар аз ин, ба фазои мусоиди сармоягузорӣ асос ёфта бошад. Маҳз ҳамин бахшҳо дар солҳои наздик сифати рушди минбаъда ва самтҳои ислоҳоти сохториро, ки ба баланд бардоштани самаранокии истифодаи сарвати миллии иборат аз сармояи инсонӣ, табиӣ ва ҷисмонӣ, молиявӣ равона шудаанд, муайян мекунад. Модели нави рушд бояд афзоиши босуръати саноат, кишоварзӣ ва бахши молиявиро таъмин намуда, барои баромадан ба бозорҳои нави содиротӣ шароит фароҳам оварад, воридоти ғайрисамараноки истеъмолиро маҳдуд созад ва вобастагиро аз маблағҳои интиқолии муҳочирони меҳнатӣ коҳиш диҳад”¹. Дар ин шароит инкишофи шаклҳои нави шарикӣ стратегӣ байни корхонаҳои саноатӣ бо назардошти идоракунии самарабахши ин раванд хеле муҳим арзёбӣ мегардад.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Масъалаҳои шарикӣ стратегӣ ва раванди он дар соҳаҳои иқтисодиёт ҳамеша дар маркази диққати олимону иқтисодчиёни ватаниву хориҷӣ қарор дорад. Асосҳои методии омӯзиши масъалаҳои шарикӣ стратегӣ дар равия ва таълимоти классикӣ, неоклассикӣ ва назарияи иқтисодиёти институтсионалӣ тасвир ёфтааст. Аҳамиятнокии баланди назариявӣ, амалӣ ва идроки ҳалли проблемаҳои ташаккули стратегияи самараноки рушди корхонаҳои саноатӣ дар миқдори зиёди таҳқиқоти илмӣ дарҷ гардидаанд.

Масъалаҳои шарикӣ стратегӣ дар иқтисодиёти мамлакат ва минтақаҳои он дар қори муҳаққиқони ватанӣ, аз қабилӣ А.А. Солиев, А.Қ. Комилов, Б.М. Чумаев, Г. Ҷурабоев, Г.Б. Бобосодиқова, Д.А. Ҳодиев, Д.Б. Қадирзода, Д.О. Қандиёрова, И.Р. Иброҳимзода, И.С. Шамсов, Қ.Қ. Давлатзода, Қ.Х. Хушахтзода, Л.Х. Саидмурадов, М.Т. Каримова, Н.К. Қаюмов, Н.М. Собирзода, Н.Д. Шерова, О. Муртазозода, Р.К. Раҷабов, Р.К. Раҳимов, С.Ҷ. Комилов, Т.Б. Ғаниев, Т.Д. Низамова, Т.Ҷ. Усманова, Ф.А. Қодирзода, Ф.М. Муқаддасзода, Ф.С. Обидов, Ҳ.Р. Раҳимзода, Х.У. Умаров ва дигарон қисман таҳқиқ гардидаанд.

Дар ташаккул ва коркарди назарияи раванди ҷаҳонишавии иқтисодиёт саҳми як қатор олимони хориҷӣ низ бориз мебошад, аз қабилӣ А.С. Филипенко, В.Р. Сиденко, Г.П. Мартин, Е.Е. Смирнова, И. Валерстайн, И.А. Кузнецов, Ҷ. Стиглицс, М. Сузуки, С. Гантингтон, Ф. Фуқуяма, Ю.В. Макогон ва дигарон хизмат намудаанд.

Аммо барои таҳқиқи шарикӣ стратегияи корхонаҳои саноатии кишвар норасоҳои омӯзиши зерин бо чунин муаммоҳо мушоҳида мегарданд:

- таҳқиқоти назариявӣ методологияи шарикӣ стратегӣ дар шароити иқтисодиёти озод;
- ҷудокунии омилҳои асосӣ ва таъсири онҳо ба фаъолгардонии шарикӣ стратегияи ширкатҳои саноатӣ;

¹ Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. – Душанбе, 2016. – №392. – С.72.

– омӯзиши ҷанбаҳои танзими давлатии шарикӣ стратегӣ ширкатҳои саноатӣ.

Умуман, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то ба ҳол масъалаи назариявӣ-методологии ташаккулёбии шарикӣ стратегӣ, бо назардошти принципҳои муносиб ба шароити ҷумҳурӣ, ба таври комил таҳқиқ нашудаанд. Ҳамаи ин мақсад ва масъалаи таҳқиқоти мазкур ва аҳаммиятнокии илмию амалии онро дар ҳалли масоили иқтисодиву иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамояд.

Алоқамандии мавзӯ ба барномаҳо (лоиҳаҳо) ё мавзӯҳои илмӣ. Зарурати густариши шарикӣ стратегӣ дар бахши саноат дар барномаҳои стратегӣ рушду инкишофи иқтисодиёти миллӣ, аз ҷумла Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030, барномаҳои давлатӣ ва стратегияи рушди соҳаҳои алоҳидаи саноат, аз ҷумла саноати сабук, саноати хӯрокворӣ, саноати вазнин, инкишофи корхонаҳои муштарак, барномаи кластерикунонии бахшҳои мухталифи иқтисодиёти миллӣ дарҷ гардидааст. Мавзӯи кори диссертатсионӣ бо нақшаи корҳои илмию таҳқиқотии кафедраи менеҷмент ва маркетинги Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мувофиқат менамояд.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқоти диссертатсионӣ асосноккунии муқаррароти назариявӣ рушди шаклҳои шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ ва таҳияи пешниҳоду тавсияҳои амалӣ оид ба густариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҷаҳонишавӣ мебошанд.

Вазифаҳои таҳқиқот. Дар мувофиқат бо мақсади гузошташуда вазифаҳои зерин муайян ва ҳал карда мешавад:

– омӯзиши ҷанбаҳои назариявӣ ва методологии инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ;

– омӯзиши принципҳо ва омилҳои асосии инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ;

– арзёбии вазъият ва тамоюлҳои рушди шарикӣ стратегӣ дар бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон;

– таҳлили инкишофи шарикӣ стратегӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлатҳои минтақа ҳамчун асоси ҳамкориҳои дучониба дар бахшҳои саноат;

– асоснокии самтҳои асосии рушди шаклҳои шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

– таҳияи маҷмуи тадбирҳои, ки ба тавсеаи шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҷаҳонишавӣ нигаронида шудаанд.

Объекти таҳқиқот механизмҳои густариши шаклҳои шарикӣ стратегӣ ширкатҳои саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Мавзуи (предмети) таҳқиқоти диссертациониро маҷмуи муносибатҳои иқтисодӣ ва иҷтимоие, ки дар раванди густариши шаклҳои шарикӣ стратегӣ ширкатҳои саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба вуҷуд меоянд, ташкил медиҳанд.

Фарзияи таҳқиқот. Густариши шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар бахши саноатии иқтисодиёти Тоҷикистон ба суръатбахшии саноатикунони кишвар, бо тавачҷуҳ ба рушди корхонаҳои муштарак, ташаккули кластерҳо ва ташкили корпоратсияҳои бузург, ба иштироки сармояи хориҷӣ ва фаъол гардондани равандҳои сармоягузорӣ мусоидат хоҳад кард.

Асосҳои назариявӣ таҳқиқотро асарҳои классикони илми иқтисод, асарҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ, ки масъалаҳои густариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатиро мавриди омӯзиш қарор додаанд, маълумотҳои институтҳои таҳқиқотӣ ва санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ташкил медиҳанд.

Асосҳои методии таҳқиқотро принципҳо ва усулҳои тақмили механизмҳои ҳавасмандкунӣ ва тавсияи шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ дар иқтисоди хурди кушод ташкил медиҳанд. Методологияи таҳқиқот истифодаи равиши диалектикӣ ташаккул ва татбиқи сиёсати саноатӣ, усулҳои таҳлил ва синтез, индуксия ва дедуксия, моделсозии математикӣ, инчунин таҳлили стратегӣ рушди корхонаҳои саноатиро дар бар мегирад, ки дар асарҳои олимони ватанӣ хориҷӣ таҳия шудаанд.

Марҳилаи таҳқиқот. Давраи иҷрои кори диссертационӣ солҳои 2018-2024 -ро фаро мегирад.

Сарчашмаи маълумот. Ба сифати сарчашмаҳои асосии маълумот санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ, маълумотҳои омории Агентии оморӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводҳои Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, Бонки миллий, тавсияҳои пажӯҳишгоҳҳои илмӣ, маводи назариявӣ ва таҷрибавӣ дар монографияҳои олимони ватанӣ хориҷӣ дарҷгардида, маводи конференсияҳо ва маҷаллаҳои илмӣ, маърузаҳо, маълумотҳои омории давлатҳои хориҷӣ, маводи бадаст овардашуда аз ҷониби муаллиф дар ҷараёни таҳқиқот, инчунин захираҳои интернетӣ ва ҳисобҳои шахсии муаллиф хизмат намудаанд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Таҳқиқоти илмӣ дар кафедраи менеҷмент ва маркетинги Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар давоми солҳои 2018-2024 таҳия гардидааст;

Навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсия дар асосноккунии муқаррароти назариявӣ рушди шаклҳои шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ ва таҳияи пешниҳоди тавсияҳои амалӣ оид ба густариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити ҷаҳонишавӣ ҳулоса мешавад. Муқаррароти зерин аз хусусиятҳои навгонии илмӣ бархӯрдор мебошанд:

– асосҳои назариявӣ ва методии рушди шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ бо назардошти ба низом даровардани шаклҳо,

самтҳо ва шаклҳои шарикӣ корхонаҳои истеҳсолӣ, таъминкунандагон, муассисаҳои тичоратӣ ва илмӣ, ки ҳадафи асосии онҳо ба роҳ мондани ҳамкории мутақобилан судманд ва таъмини самараи синергетикӣ мебошад, муайян карда шудаанд, ки ба баланд бардоштани сатҳи рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ дар муҳити дохилӣ ва берунӣ ва суръат бахшидан ба раванди саноатикунонии иқтисодӣ милли, дар заминаи фаъолсозии равандҳои инвестисионӣ ва инноватсионӣ, мусоидат мекунад;

- принципҳои асосӣ ва авомили муассир ба инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ дастабандӣ гардиданд, ки имкон доданд, меъёрҳо, нишонаҳо, омилҳо ва шароити густариши шарикӣ стратегӣ дар ҷаҳони муосир муайян карда шаванд. Таърифи муаллиф оид ба мафҳуми шарикӣ стратегӣ пешниҳод шудааст, ки онро ҳамчун муттаҳидшавии ду ё зиёда ташкилот дар асоси шартнома (созишнома) ё бо роҳи ташкили сохтори нави ташкилӣ бо назардошти ноил шудан ба параметрҳои ҳамкории мутавозин ва муассир муайян менамояд, ки ба оптимизатсияи равандҳои ҳамгирӣ, баланд бардоштани рақобатпазирӣ, татбиқи самараноки иқтидори инноватсионӣ ва содиротӣ, бо нигоҳ доштани мустақилияти ҳуқуқӣ ва иқтисодии онҳо, нигаронида шудааст;

– ҳолати кунунӣ ва тамоюлҳои инкишофи шарикӣ стратегӣ дар бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил ва арзёбӣ гардид, ки имкон дод авомили муассир ба инкишофи бахши саноат, мушкilot ва монеаҳои рушди он, бо таваҷҷуҳ ба истифодаи ғайрисамараноки принципҳои асосии шарикӣ стратегӣ, ошкор карда шавад. Моделсозии омилҳои муассир ба фазои касбу кор бо меҳварияти омили тағйирёбандаи «шарикӣ стратегӣ» дар асоси усули таҳлилий-омилӣ муҳосиба шудааст, ки рутбаҳои омилҳои таъсиррасонро ба шарикӣ стратегӣ дар муҳити фазои касбу кори кишвар инъикос менамояд;

– ба низом даровардани мушкilot/дастовардҳо ва дурнамо/оқибатҳои густариши шарикӣ стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақа ҳамчун заминаи ҳамкории мутақобилан судманд, ки ба ташаккули шароити мусоид барои рушди шаклҳои гуногуни шарикӣ стратегии байни корхонаҳои саноатӣ мусоидат менамояд;

– мушкilot/комёбиҳо ва дурнамо/оқибатҳои густариши шарикӣ стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақа чун заминаи ҳамкории дучониба дастабандӣ шудаанд, ки ҷиҳати фароҳам овардани фазои мусоиди густариши шаклҳои мухталифи шарикӣ стратегӣ дар бахши саноат мусоидат менамоянд;

– самтҳои асосии таҳкими шарикӣ стратегии ширкатҳои саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо таваҷҷуҳ ба коркард ва татбиқи стратегияи инкишофи минбаъдаи корхонаҳои муштарак дар заминаи татбиқи мутавозини маҷмуи чорабиниҳои рушди инкишофи муҳити ниҳодӣ, иқтисодӣ, илмӣ ва фарҳангии фаъолияти онҳо пешниҳод гардидаанд, ки он имкон медиҳад, то ба фаъолияти сармоягузори онҳо дар татбиқи лоиҳаҳои инноватсионӣ/воридвазнкунанда суръат бахшида шавад;

– модели иқтисодию риёзии ташаккули кластерҳо дар бахши саноат дар асоси рушди шарикии технологӣ байни корхонаҳо таҳия карда шудааст, ки он ҷиҳати расидан ба натоиҷи зерин муосидат мекунад:

✓ фароҳам оварадани шароити мусоиди шарикии технологӣ ҳамчун асоси кластеризатсияи корхонаҳои саноатӣ;

✓ фаъолсозии равандҳои инвеститсионӣ ва инноватсионӣ дар самти истифодаи самараноки иқтидори табиӣ минтақаҳои кишвар дар шароити ташкили кластерҳо;

✓ ташаккули неруи кадрӣ дар бахши саноатии иқтисодиёт, ки қобилияти идора кардани кластерҳоро доро мебошад.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

– механизми ташаккулёбӣ ва инкишофи шарикии стратегӣ чун алоқамандии аносири умдаи он (принсипҳои асосӣ, шаклҳо ва самтҳои ҳамкорӣ, усулҳои баҳамой) дар заминаи таъмини оқилонаи алоқамандии омилҳои институтсионалӣ ва инфрасохтори баҳамии шарикон дар бахши саноат;

– принсипҳои асосии ташкил ва пешбурди шарикии стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ ва омезиши фарҳангҳои мухталиф, ки зарурати инкишофи фазои иттилоотиро бо таваҷҷуҳ ба густариши бемайлони иқтисодиёти рақамӣ ба миён меоварад ва аҳамияти барқарор намудани робитаҳои мутақобилан судмандро байни ширкатҳои ватанӣ ва хориҷӣ дар ростои таъмини рақобатпазирӣ ва эҷоди самараи синергетикӣ асоснок менамояд;

– модели баррасии омилҳои муассир бар густариши шарикии стратегӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар асоси усули таҳлили омилӣ муҳосиба шуда, дараҷаи таъсири омилҳои фазои касбу корро ба раванди густариши шарикии стратегӣ бо таваҷҷуҳ ба раддабандӣ намудани омилҳои хеле муассир ва камтаъсир нишон медиҳад;

– алгоритми коркард ва татбиқи стратегияи инкишофи корхонаҳои муштарак, ки пайдарпайии барномарезӣ ва дар амал татбиқ намудани сиёсати давлатро дар самти вусъат бахшидан ба фаъолияти корхонаҳои муштарак чун самти афзалиятноки шарикии стратегӣ бо таваҷҷуҳ ба ҳадафҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 инъикос менамояд;

– маҷмуи пешниҳодҳо, ки ба кластерикунонии бахшҳои афзалиятноки саноати кишвар бо таваҷҷуҳ ба фаъл намудани сохторҳои илмиву таълимӣ дар самти густариши шарикии стратегӣ, равона карда шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои бадастомада метавонанд назарияи менечменти корхонаҳои саноатиро дар шароити густариши равандҳои ҳамгирӣ бо ширкатҳои хориҷӣ ғанитар гардонанд. Натиҷаҳои таҳқиқотро метавон дар коркарди стратегияи давлатии рушди корхонаҳои саноатӣ, тақмили низоми ниҳодҳои танзимкунандаи фаъолияти бурунмарзии корхонаҳои саноатӣ истифода бурд.

Ҳолатҳои асосноккардашуда ва хулосаҳо метавонанд дар фаъолияти қонунбарорӣ бо мақсади амалигардонии стратегияи дарозмуддати барномаҳои рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар густариши шарикӣ стратегияи ширкатҳои саноатӣ самаранок истифода шаванд. Тавсияҳои методӣ ва амалии дар диссертатсия асосёфта дар чараёни таълим ҳангоми гузаронидани машғулиятҳо дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар мукамалгардонии курсҳои омӯзишии «Менеҷмент», «Менеҷменти стратегӣ» «Асосҳои бизнеси байналхалқӣ», «Фаъолияти иқтисодии берунмарзии корхонаҳо», «Иқтисодиёти саноат» ва ғ. истифода шудаанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо гузаронидани таҷрибаҳо, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаи таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ асос меёбанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Навгонӣ ва натиҷаҳои таҳқиқот ба Шиносномаи номгӯи ихтисосҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи самти ихтисоси 6D050700 - Менеҷмент (6D050701 - Менеҷмент) иҷро гардида, бо бандҳои зерин мувофиқат менамояд: 10.4. Сиёсати давлатӣ, механизмҳо, методҳо ва технологияҳои таҳия ва татбиқи он. Стратегия ва тактика дар амалисозии сиёсати давлатӣ; 10.8. Идоракунии системаҳои иқтисодӣ, усул (принсипҳо), шаклҳо ва методҳои амалисозии он. Вобастагии идоракунии аз ҳислат ва ҳолати системаи иқтисодӣ. Идоракунии тағйирот дар системаҳои иқтисодӣ. Назария ва амалияи идоракунии сохторҳои интегратсионӣ ва равандҳои интегратсияи бизнес; 10.15. Менеҷменти стратегӣ, методҳо ва шаклҳои амалисозии он. Мухити дохилӣ ва берунӣ ташкилот. Раванд ва методҳои коркард ва татбиқи стратегия. Инкишофи шаклҳои стратегияи ҳамшарикӣ. Мухтаво ва методҳои назорати стратегӣ. Стратегияҳои корпоративӣ, муносибсозии андозаи ширкат ва ҳамгирии амудӣ, стратегияҳои гуногунсозӣ (диверсификатсия). Ташаккул ва идоракунии занҷираҳои офаридани арзиш. Рақобатпазирии бизнес. Ташкил ва ниғаҳдорӣ салоҳиятҳои калидӣ. Захираҳои стратегӣ ва қобилиятҳои ташкилотии ширкат; 10.16. Идоракунии ташкилот дар қаринаи бизнеси байналмилалӣ. Ташкил ва идоракунии ширкати байналмилалӣ. Бизнес-стратегияҳои байналмилалӣ. Паймонҳои байналмилалӣ ва шабакаҳои ширкатҳо. Яққояшавӣ ва фурубарӣ дар бизнеси байналмилалӣ. 10.17. Идоракунии корпоративӣ. Шакл ва методҳои назорати корпоративӣ.

Саҳми шахсии докталаби дарачаи илмӣ дар таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсиониро докталаб мустақилона анҷом додааст. Муқаррароти барои ҳимоя пешниҳодшуда аз ҷониби муаллиф шахсан таҳия карда шудаанд. Муаллиф падидаи ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба шарикӣ иқтисодии корхонаҳоро таҳқиқ намуда, ҷанбаҳои назариявии рушди шаклҳои шарикӣ стратегиро баррасӣ намудааст, принсипҳо ва омилҳои асосии рушди шаклҳои шарикӣ стратегиро дар шароити ҷаҳонишавӣ

ошкор ва дар ин самт омилҳои асосии рушди шарикӣ стратегиро муайян намудааст, тавсеаи шарикӣ стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақаро асоси ҳамкорӣҳои дуҷониба дар бахшҳои саноат арзёбӣ намуда, роҳҳои густириши шарикӣ стратегии корхонаҳои саноатиро дар шакли таъсис ва рушди муштаракӣ корхонаҳои саноатӣ асоснок ва пешниҳод намудааст.

Тасвиби кори таҳқиқотӣ. Натиҷаҳои асосӣ ва муқаррароти кори диссертатсия дар конференсияҳои илмиву амалии байналмилалӣ ҷумҳуриявӣ ва семинарҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар байни солҳои 2018-2024 муҳокима ва пешниҳод гардидаанд. Дар робита ба натиҷаҳои таҳқиқот ва татбиқи онҳо аз Вазорати саноат ва технологияи нав ва аз Донишгоҳи миллии Тоҷикистон санади татбиқ дарёфт шудааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Вобаста ба маводҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ 15 мақолаи илмӣ интишор гардидааст, аз ҷумла 7 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва пешниҳодот, рӯйхати адабиёти истифодашуда аз 210 номгӯ иборат аст. Диссертатсия 200 саҳифаи матни компютериро дар бар гирифта, аз 34 ҷадвал, 9 расм иборат мебошад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ (ФИШУРДА)

Дар муқаддима мубрам будани мавзӯи диссертатсия асоснок гардида, сатҳи таҳқиқи қор, объект, мавзӯ, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои методологӣ, назариявӣ, заминаҳои меъёрӣ, навгониҳои илмӣ ва нуктаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назариявӣ ва амалии диссертатсия муайян карда шудааст, ҳамзамон, тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот ва сохтори диссертатсия пешбинӣ гардидааст.

Дар боби якум - «**Ҷанбаҳои назариявӣ методологии инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ**», падидаи ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба шарикӣ иқтисодии корхонаҳо баррасӣ гардидааст, ҷанбаҳои назариявии инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ омӯхта шудаанд ва принципҳои асосӣ ва авомили муассир ба инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ таҳқиқ гардидаанд.

Дар боби дуюм - «**Таҳлили ҳолати кунунӣ ва тамоюлҳои инкишофи шарикӣ стратегӣ дар бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон**», инкишофи ширкатҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити кунунӣ таҳлилу арзёбӣ гашта, густириши шарикӣ стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақа чун заминаи ҳамкорӣҳои дуҷониба дар бахшҳои саноат баррасӣ гардидааст ва омилҳои муассир бар густириши шарикӣ стратегӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дастабандӣ шудаанд.

Дар боби сеюм - «**Самтҳои асосии таҳкими шарикӣ стратегии ширкатҳои саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**», стратегияи густириши шарикӣ стратегии ширкатҳои саноатӣ дар шакли бунёд ва инкишофи корхонаҳои муштарак баррасӣ гардида, шарикӣ стратегии ширкатҳои

саноатӣ дар заминаи бунёди кластерҳои минтақавӣ бо тавачҷуҳ ба густариши шарикҳои технологияи онҳо таҳқиқ карда шудааст.

Дар хулоса ва пешниҳодҳо натиҷаҳои асосии таҳқиқоти кори илмӣ чамбаст гардидаанд.

Дар шароити муосир яке аз омилҳои асосии таъмини рақобатпазирии корхонаҳои саноатӣ мизони боз будан ва ҳамкориҳои самарабахши онҳо бо ширкатҳои байналмилалӣ мебошад. Ҳамкориҳои корхонаҳои саноатӣ бо субъектҳои гуногуни хоҷагидорӣ, чи дар бозорҳои хориҷӣ ва чи дар бозорҳои дохилӣ, омилҳои муҳимми таъмини бартарияти рақобатии онҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ мегардад. Ҳолати мазкур мунтазам омӯхтани усулҳо ва шаклҳои идоракунии корхонаҳои саноатиро бо назардошти вусъат бахшидан ба шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар асоси тақмили низомҳои идоракунии фаъолияти иқтисодӣ берун тақозо менамояд. Дар диссертатсия қайд карда мешавад, ки ҷаҳонишавии иқтисодӣ боиси ба ҳам наздик шудани субъектҳои хоҷагидорӣ дар шакли густариши шарикӣ стратегӣ онҳо гардидааст. Дар воқеъ, ҷаҳонишавӣ ҳамчун омилҳои сабабу оқибати тавсияи шарикӣ стратегӣ байни субъектҳои хоҷагидор, новобаста ба ҷойгиршавии ҷуғрофӣ ва мансубияти соҳавӣ онҳо, баромад мекунад. Дар робита ба ин, фаҳмиши нави назариявии падидаи ҷаҳонишавӣ дар хошияи густариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ ҳамчун роҳи ҷалби онҳо ба муносибатҳои иқтисодӣ ҷаҳонӣ ва таъмини рақобатпазириашон бо назардошти ҷалби сармоягузориҳо ва навоарӣ, аҳаммияти махсус пайдо менамояд.

Дар баробари ин, интихоби дастгоҳи методии мувофиқ ҷиҳати оптимизатсияи идоракунии корхонаҳои саноатӣ дар заминаи густариши равандҳои ҳамгирӣ хеле муҳим арзёбӣ гашта, метавонад ҷиҳати таъмини ҳамкориҳои уфуқӣ ва амудии бисёрсоҳавӣ бо таъминкунандагон, ширкатҳои нақлиётӣ, логистикӣ, тақсимкунандагон, рақибон, ҷонибҳои манфиатдор ва дигар субъектҳои бозор заминаи мусоид фароҳам оварад.

Бо баррасии муҳтавои таҳқиқоти олимони дар ин самт метавон ба хулосае омад, ки дар шароити муосир рақобати байни кишварҳо ба таври назаррас шиддат ёфта, равандҳои тақсимои байналхалқӣ меҳнат бо назардошти шарикӣ технологияи субъектҳо густариш пайдо намуда истодааст. Дар баробари ин, нақши давлат ҳамчун ҳалқаи асосии пайвандгари муносибатҳои байналмилалӣ суст гардид. Ширкатҳои бузурге ба вучуд омаданд, ки метавонанд ба рушди тамоюлҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, сиёсӣ ва этномаданӣ ҷиҳати наздикшавии низомҳои иқтисодӣ таъсир расонанд. Дар баробари ин, ширкатҳои трансмиллӣ ба низоми махсуси рушди шарикӣ стратегӣ байни субъектҳои гуногуни муносибатҳои иқтисодӣ табдил ёфтанд.

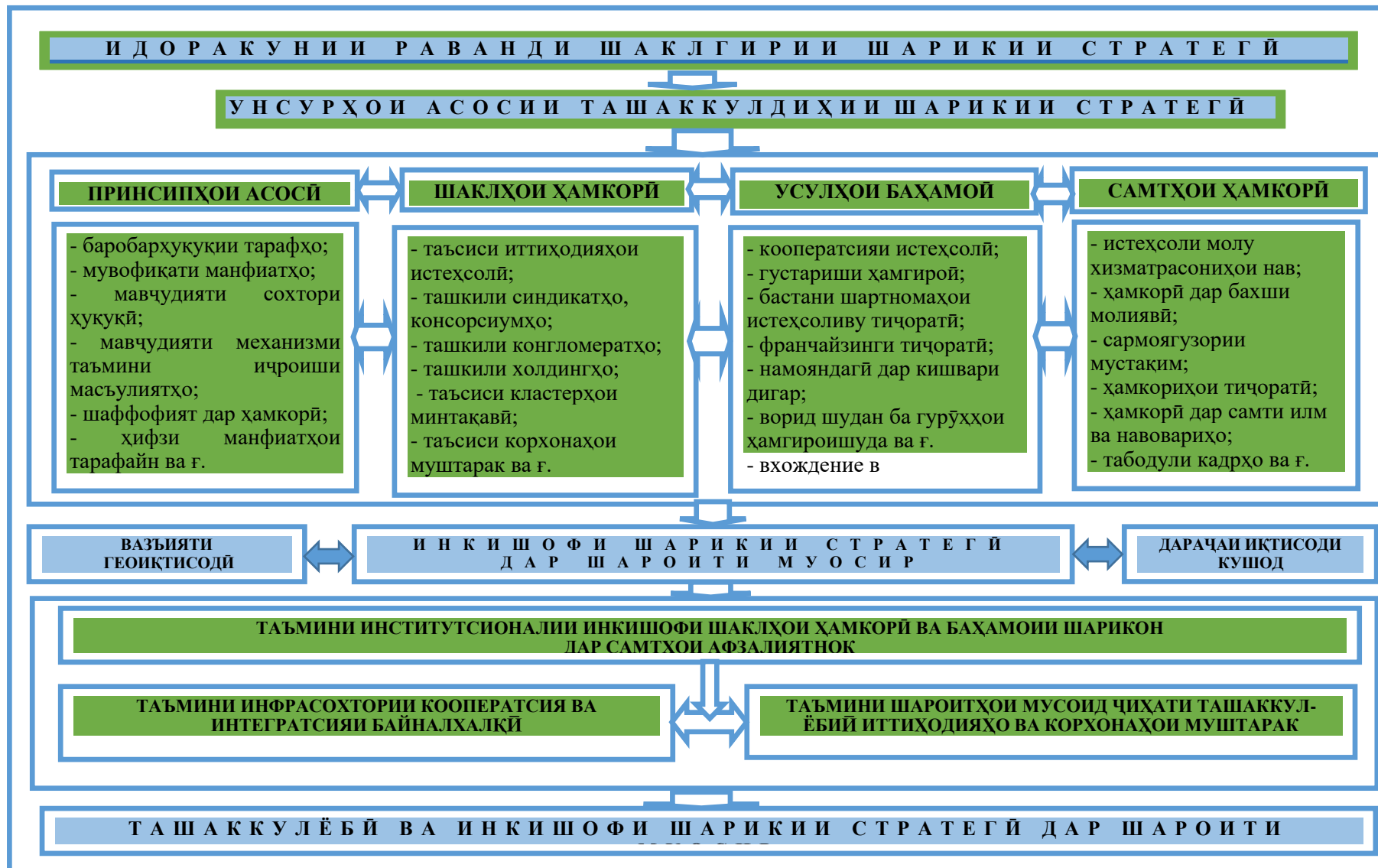
Дар натиҷаи вусъат гирифтани равандҳои ҷаҳонишавӣ, аз қабилҳои рушди технологияҳои иттилоотӣ, логистика, долонҳои нақлиётӣ, фаъолгардонии равандҳои сармоягузорӣ, роҳандозии шарикӣ стратегӣ ва ғайра, як қатор тағйиротҳои мусбате ба вучуд омаданд, ки

муҳимтаринашон паст шудани нархҳо, дастрасии умумӣ ба молу ҳадамот аз нуқтаҳои мухталифи ҷаҳон, бунёди роҳу воситаҳои гуногуни пардохт ва амсоли он мебошад. Ба шарофати ҷаҳонишавӣ ширкатҳо тавонистанд молу хидматҳои худро дар ҷои лозима ва дар вақти лозима пешниҳод кунанд. Албатта, муҳимтарин бартарии раванди ҷаҳоншавии иқтисодӣ дар иштироки озоди ҳамаи кишварҳо дар савдои ҷаҳонӣ ифода меёбад, ки ин ба тавсеаи шарикӣ стратегӣ байни субъектҳои хоҷагидор мусоидат мекунад.

Дар диссертатсия қайд шудааст, ки ҷаҳонишавӣ ва шарикӣ стратегӣ бо ҳам алоқаманданд ва тамоюли мутаносиби рушд доранд. Дар баробари амиқтар шудани ҷаҳонишавӣ, шаклҳои шарикӣ стратегӣ васеъ мешаванд. Дар айни замон, рушди босуръати технологияҳои рақамӣ шаклҳои нави шарикӣ стратегиро, ки ба ҳамкорӣ шабакавии байни субъектҳо асос ёфтааст, ба миён овардааст. Ҳамзамон, пайдоиши шаклҳои нави шарикӣ стратегӣ ба зарурати ноил шудан ба ҳадафҳои стратегӣ, ки ба дарёфти бартариҳои рақобатӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии ҳам созмонҳои алоҳида ва ҳам иқтисодиёт нигаронида шудаанд, вобаста аст.

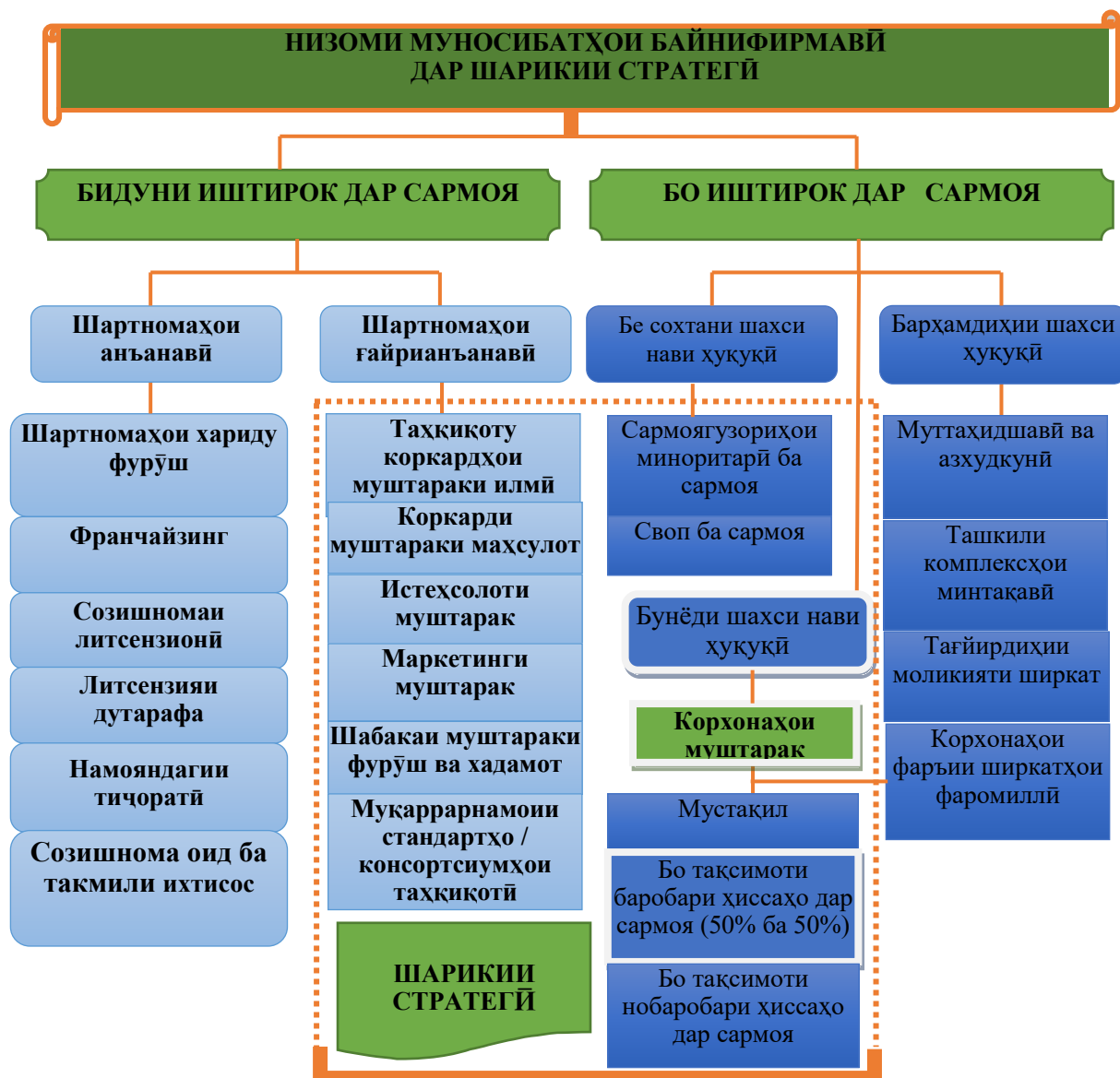
Дар диссертатсия принципҳо ва омилҳои асосии рушди шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ дастабандӣ гардиданд, ки он имкон медиҳад, то меъёрҳо, нишондиҳандаҳо, омилҳо ва шароити густариши шарикӣ стратегӣ дар шароити муосир муайян карда шаванд. Ҳамзамон, дар шароити кишварҳои рӯ ба тараққӣ шарикӣ стратегӣ байни ширкатҳои саноатӣ асосан дар шакли корхонаҳои муштарак, инчунин ташаккули кластерҳо инкишоф меёбад. Шартҳои асосии рушди шарикӣ стратегӣ дар кишварҳои рӯ ба инкишоф тадбирҳо оид ба фароҳам овардани муҳити озоди рақобат, ташаккул ва татбиқи сиёсати самараноки инноватсионӣ ва сармоягузорӣ ба ҳисоб меравад, ки он ба рушди шаклҳои самарабахши шарикӣ стратегӣ, аз қабилӣ синдикатҳо, консорсиумҳо, конгломератҳо, иттиҳодияҳо ва ғайра мусоидат мекунад. Дар баробари ин, муҳимтарин вазифаи идоракунии корхонаҳои саноатӣ таъсиси низоми чандири воқуниш ба мушкilotи муҳити беруна, бо назардошти ба даст овардани самараи синергетикӣ аз равандҳои ҳамкорӣ бо шарикон, мебошад. Механизми идоракунии ин равандро ба таври зерин ифода кардан мумкин аст (расми 1).

Дар диссертатсия қайд шудааст, ки ҳама шаклҳои шарикӣ стратегӣ аз нигоҳи фароҳам овардани шароити беҳтарини ҳамкорӣҳои мутақобилан судманди ҷонибҳо дар ҷаҳорҷӯби сохторҳои муттаҳидшуда бартарӣ ва нуқсонҳои худро доранд. Бартарии мутлақӣ шарикӣ стратегӣ эҷоди таъсири синергетикӣ аз ҳамкорӣ ду ё зиёда тарафҳо мебошад. Зиёда аз он, дар ҳолатҳои мушаххас миқёс ва оқибатҳои бартарият ва камбудии шаклҳои алоҳидаи шарикӣ мутафовитанд. Вобаста ба ин, зарурати таснифи шарикӣ стратегӣ бо назардошти хусусиятҳои инфиродӣ ба миён омадааст, ки ба рушди ҳамкорӣҳои мутақобилан судманд дар шароити мушаххас мусоидат мекунад. Дар баробари ин, намудҳои маъмултари шарикӣ стратегиро метавон аз рӯи заминаҳои наздикии ҷуғрофӣ, мансубияти соҳавӣ ва алоқамандии технологӣ мушоҳида намуд.

Расми 1. Механизми ташаккулёбӣ ва инкишофи шарикӣ стратегӣ

Дар кор ба вижагиҳои самтҳои амудӣ ва уфуқии рушди шарикӣ стратегӣ таваҷҷуҳи хосса дода шудааст. Ҳамзамон, зикр мегардад, ки ин ду самти шарикӣ стратегӣ ба ҳам зич алоқаманданд ва омезиши оптималии онҳо самаранокии лоиҳаҳои ҷориро дар доираи ташаккули сохторҳои муттаҳидшуда муайян мекунад. Ҷанбаи дигари муҳимми омӯзиши шарикӣ стратегӣ шакли зуҳури он дар шакли иттиҳодияҳои илмӣ, иҷтимоӣ, таълимӣ, сармоягузорӣ ва экологӣ мебошад, ки хусусияти истифодаи сармояи муштаракро тавсиф мекунад (расми 2).

Расми 2. Ҷойгоҳи шарикӣ стратегӣ дар низомии муносибатҳои байнифирмавӣ

Ҳамин тариқ, шарикӣ стратегӣ чун раванди табиӣ таҳаввулоти ҳамкориҳои иқтисодии субъектҳои хоҷагидорӣ таъриф карда мешавад. Дар баробари мураккаб шудани ҳамкориҳои субъектҳои хоҷагидорӣ шакли усулҳои шарикӣ стратегӣ дар асоси рушди равандҳои ҳамгирӣ тақмил меёбанд. Шарикӣ стратегӣ ба принципҳои муайяне асос ёфтааст, ки он ба

баробарӣ, шаффофият, ошкорбаёнӣ ва шарикии мутақобилан судманди тарафайн асос ёфтааст. Ин принципҳо ба ҳама намудҳои шарикии стратегӣ хос мебошад.

Дар диссертатсия афзудани нақши заминаҳои муайяни рушди шарикии стратегии байни ширкатҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳам дар сатҳи иқтисоди миллӣ ва ҳам дар сатҳи ҳамкориҳои онҳо бо корхонаҳои саноатии кишварҳои дигар, қайд карда мешавад. Зарурати амалӣ гардондани мақсадҳои стратегии рушди кишвар боиси андешидани тадбирҳои қатъие гардид, ки ба саноатикунони иқтисоди миллӣ нигаронида шудаанд. Дарвоқеъ, таъмини амнияти иқтисодии Тоҷикистон ҳоло бештар бо ҳалли масъалаҳои саноатикунони босуръати кишвар алоқаманд аст, ки он аз тавсеаи шарикии стратегӣ дар бахши саноати иқтисоди миллӣ зич вобаста мебошад.

Таҳлилҳо нишон доданд, ки соҳаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои охир тамоюли мусбати рушд дорад. Дар зарфи 8 соли охир шумораи корхонаҳои саноатӣ 492 адад ва ё 121,2% афзоиш ёфтааст. Ин дар ҳолест, ки ин давра ба давраи бӯхронҳои иқтисодӣ молиявӣ ва вазъияти ноороми Шарқи Наздик, инчунин татбиқи таҳримҳои иқтисодӣ алайҳи яке аз шарикони стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон - Федератсияи Россия рост меояд.

Ҷадвали 1.

ДИНАМИКАИ НИШОНДИҲАНДАҲОИ АСОСИЕ, КИ РУШДИ САНОАТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОНРО ТАВСИФ МЕКУНАНД

№	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 / 2015 (% / мар.)
I	2310	2043	1999	2161	2164	2283	2397	2802	121,2
II	16770	19650	23835	26362	29543	32143	38829	43025	2,5 мар.
III	81,2	80,9	86,8	85,6	84,2	84,3	85,3	86,3	106
IV	67,0	65,9	73,8	72,1	73,2	67,7	68,3	71,2	106
V	111,3	116,0	121,3	110,6	113,2	108,8	120,8	109,7	-1,6

Эзоҳ: **I** - шумораи корхонаҳои саноатӣ, воҳид; **II** - ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ бо нархҳои с. 2022, млн. сомонӣ; **III** - шумораи миёнаи солонаи кормандони саноатию истеҳсоли, ҳазор нафар; **IV** - аз он коргарон, ҳазор нафар; **V** - шохисҳои истеҳсолоти саноатӣ ба ҳисоби фоиз нисбат ба соли гузашта.

Мухосибаи муаллиф дар асоси: Саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон //Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: АОПҶТ, 2023. – С. 9.

Таҳлил нишон дод, ки шохиси маҳсулоти саноатӣ назар ба солҳои гузашта мунтазам меафзояд. Дар давраи ҳисоботӣ шумораи миёнасолонаи коркунони саноат ва шумораи коргарони асосӣ 106% баробар афзудааст. Бо ибораи дигар гуем, корхонаҳо аз ҳисоби чорӣ намудани технологияи ҳозиразамон шумораи коркунони маъмуриро ихтисор кардаанд, ки ин ба баланд шудани самарои истеҳсолот мусоидат мекунад.

Динамикаи ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ бошад, дар соҳаҳои асосии саноат дар давраи ҳисоботӣ бо суръати тез инкишоф ёфтааст (ҷадвали 2).

**ДИНАМИКАИ ҲАҚМИ
МАҲСУЛОТИ САНОАТӢ АЗ РӢИ СОҲАҲОИ АСОСИИ САНОАТ**

МЛН. СОМОНӢ

№	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 / 2015 (% / мар.)
I	3482	3690	4304	4900	5399	7089	7608	10383	2,9
II	1292	1520	2354	2479	2636	2870	4096	4720	3,6
III	41	49	57	63	71	91	120	137	3,3
IV	77	103	119	138	148	142	125	147	190
V	143	115	142	241	260	182	210	272	190
VI	52	62	79	105	127	87	123	77	148
VII	86	95	107	147	154	182	268	439	5,1
VIII	61	86	157	200	265	291	390	524	8,6
IX	1201	1655	2091	2298	2593	2713	2856	2924	2,4
X	1450	1850	2187	2708	3874	4978	5967	6093	4,2
XI	93	114	142	203	308	291	392	588	6,3
XII	28	30	37	38	117	138	158	193	6,9
XIII	2549	2718	3729	5688	6808	7527	8107	7622	2,9

Эзоҳ: **I.** истеҳсоли маҳсулоти хӯрокворӣ аз он нӯшокиҳо ва тамоку; **II.** истеҳсоли нассочӣ ва дузандагӣ; **III.** истеҳсоли чарм, маснуот аз чарм ва истеҳсоли пойафзол; **IV.** коркарди чӯбу тахта ва истеҳсолоти маснуот аз чӯб; **V.** истеҳсоли селулозаю қоғаз, фаъолияти табу нашр; **VI.** истеҳсоли маҳсулоти нафт; **VII.** истеҳсоли кимиёвӣ; **VIII.** истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмассӣ; **IX.** истеҳсоли ҳар гуна маҳсулоти ғайрифилезии маъданӣ; **X.** истеҳсоли металлургӣ ва истеҳсоли маснуоти тайёри филезӣ; **XI.** мошинсозӣ; **XII.** ҳар гуна соҳаҳои саноат; **XIII.** истеҳсолу тақсими нерӯи барқ, об, газ ва гармӣ.

Сарчашма: Чадвал дар асоси маълумоти омили Саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон // Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: АОПҶТ, 2022, 2023. – С. 14-15. аз ҷониби муаллиф таҳия гардидааст.

Афзоиши назаррас дар истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмассӣ мушоҳида мешавад (8,6 баробар ва бештар), ки бо рушди ҳамкориҳои стратегии корхонаҳои саноатӣ ва ширкатҳои чинӣ алоқаманд аст. Дар байни нишондиҳандаҳои, ки дар чадвали 2 оварда шудаанд, танҳо дар як маврид (истеҳсоли маҳсулоти нафту кимиё) афзоиши нокифоя ва тамоюли ноустувори ҳаҷми истеҳсолот мушоҳида карда мешавад. Мутаассифона, як қатор созишномаҳои байнидавлатӣ, ки хусусияти шарикӣ стратегӣ доранд ва ба гузаронидани корҳои иқтисодии геологӣ бо мақсади ҷустуҷӯи конҳои нафту газ ва коркарди минбаъдаи онҳо нигаронида шудаанд, пурра иҷро нашудаанд, ки ин аз осебпазирии принципҳои асосии рушди шарикӣ стратегӣ дар баҳши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон, гувоҳӣ медиҳад.

Дар давраи аз соли 2015 то соли 2022 ҳиссаи арзиши иловагии саноат дар маҷмуи маҳсулоти дохилӣ аз 15,1% то 17,0% афзудааст. Дар байни солҳои 2015 ва 2021 (23%) афзоиши нисбатан босуръат мушоҳида мешавад. Шумораи коргарон дар ҳамаи соҳаҳои саноат 106% баробар зиёд гардид. Истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмассӣ 6 баробар, истеҳсоли чарм, маснуот аз чарм 2,5 маротиба, истихроҷи масолеҳи ғайриэнергетикӣ 2 баробар, ҳар гуна соҳаҳои саноат 2,2 маротиба мушоҳида мешавад. Бешубҳа, ин самарайи мусбати натиҷаи созишномаҳои байнидавлатӣ дар бораи барқарор кардани шарикӣ стратегӣ бо кишварҳои, чун Чин, Россия, Қазоқистон, Туркия, Эрон, Узбекистон ва ғайра мебошад.

Шохиси ҳосилнокии меҳнат дар соҳаҳои саноат аз соли 2016 то 2022 58,9% афзудааст (ҷадвали 3). Аммо ин тамоюл дар солҳои гуногун бо мизони гуногун зоҳир шуд.

Ҷадвали 3.

ШОХИСИ САМАРАНОКИИ МЕҲНАТ ДАР СОҲАИ САНОАТ

Солҳо	БА ҲИСОБИ ФОИЗ НИСБАТ БА СОЛҲОИ ГУЗАШТА (%)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2016	100	98,1	914,5	84,7	80,1	64,5	58,9
2017	101,9	100	93,2	86,3	81,6	65,7	59,9
2018	109,3	107,3	100	92,6	87,6	70,4	64,3
2019	118,0	115,9	108,0	100	94,6	76,1	69,4
2020	124,7	122,5	114,2	105,7	100	80,5	73,4
2021	155,0	152,3	142,0	131,4	124,3	100	91,2
2022	169,9	166,9	155,6	144,0	136,2	109,6	100

Сарчашма: Ҷадвал дар асоси маълумоти омили Саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон // Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: АОПҚТ, 2023. – С. 20.

Чунин сатҳи нобаробари рушд аз он гувоҳӣ медиҳад, ки ба корхонаҳои саноати омилҳои муҳити беруна саҳт таъсир мерасонанд, зеро каме тағйирёбии муҳити беруна ба суръат ва динамикаи нишондиҳандаҳои рушди саноат таъсири амиқ дорад. Рушди равандҳои ҳамгирӣ ҳамчун самти афзалиятноки шарикӣ стратегӣ дар баҳши саноат метавонад

таъсири омилҳои берунаро ба таври назаррас коҳиш диҳад ва рушди устувори шохиси ҳосилнокии меҳнатро таъмин намояд.

Ин дар ҳолат, ки тамоюли мусбати афзоиши шумораи корхонаҳои саноатӣ ва афзоиши ҳаҷми истеҳсолот ва бахшҳои мухталифи он дар соли 2022 (ҷадвали 4) имкони густариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатиро фароҳам овардааст. Ҳамаи ин ба зарурати ташаккули муҳити институтсионалии рушди шарикӣ стратегӣ дар бахши саноати иқтисодӣ милли таъкид мекунад.

Ҷадвали 4.

ШУМОРАИ КОРХОНАҲОИ САНОАТӢ ВА ҲАҶМИ МАҲСУЛОТ АЗ РӯИ СОҲАҲОИ САНОАТ ДАР СОЛИ 2022

	Шумораи корхонаҳо, воҳид		Ҳаҷми маҳсулот, млн. сомонӣ	
	А	Б	А	Б
I	2802	2318	43025	43025
II	303	291	8906	8906
III	2318	1927	43025	26497
IV	181	179	7622	7622

Эзоҳ: А - Ҳамагӣ бо саноати сектори ғайридавлатӣ; Б - Аз он ҷумла, дар баланси мустақил қарор доранд; I - Тамоми саноат; II - Саноати истихроҷи маъдан; III - саноати коркард; IV - Истеҳсолу тақсими нерӯи барқ, газ ва об.

Сарчашма: Ҷадвал дар асоси маълумоти омили Саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон // Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: АОПҶТ, 2023. – С. 14-15.

Дар диссертатсия зарурати густариши ҳамкориҳои иқтисодӣ иҷтимоӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дигар кишварҳои минтақа, инчунин бо кишварҳои дорой нуфузи қавӣ иқтисодӣ маҳсус қайд шудааст (ҷадвали 5). Дар соли 2023 дар содироти Ҷумҳурии Тоҷикистон Қазоқистон дар ҷойи аввал (22,6%), Чин дар ҷойи дуюм (17,2%) ва Туркия дар ҷойи сеюм (8,4%) қарор доранд. Таҳлил нишон дод, ки айни ҳол манофеи миллии Тоҷикистон дар муҳити беруна асосан тавассути сиёсати «дарҳои боз» амалӣ мешавад. Он доираи шарикони Тоҷикистонро васеъ намуда, барои таъмини иштироки васеи кишвари мо дар фаъолияти созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ заминаи мусоид фароҳам овард. Дар сохтори воридоти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷойи аввал Русия (30,7%), дар ҷойи дувум Қазоқистон (18,5%) ва дар ҷойи сеюм Чин (16,3%), қарор доранд. Маҳз ҳамин кишварҳо шарикони стратегӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар минтақа маҳсуб мешаванд. Агар амиқтар таҳлил кунем, бо назардошти як қатор омилҳои муҳимтарин шарикӣ стратегӣ Тоҷикистон кишвари Узбекистон буда, иқтисодӣ ҳамкориҳо бо он, бахусус дар соҳаҳои мухталифи саноат, аз ҳама бештар аст.

**ҲИССАИ КИШВАРҲОИ ШАРИК ДАР СОҲТОРИ САВДОИ
ХОРИҶИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР СОЛҲОИ 2017-2022**

Кишварҳои шарик	№	млн. долл. ИМА						%						Ҷой					
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Қазоқистон	I	324,3	299,9	218,2	152,2	360,1	483,9	27,1	27,94	18,57	10,8	16,8	22,6	1	2	2	2	1	1
	II	514,6	536,6	739,3	757,5	818,5	957,3	18,5	17,03	22,07	24,0	19,4	18,5	3	3	2	2	2	2
Чин	I	35,4	57,1	55,5	34,4	159,6	368,3	8,3	5,32	4,72	2,4	7,4	17,2	8	5	5	6	4	2
	II	556,3	594,1	605,5	438,4	679,7	841,7	20,0	18,85	13,9	18,07	16,1	16,3	2	2	3	3	3	3
Туркия	I	233,2	276,5	233,8	203,0	232,2	179,6	19,5	25,76	19,90	14,4	10,8	8,4	2	2	1	1	2	3
	II	105,4	124,9	143,5	119,6	158,3	171,6	3,8	3,96	4,28	3,8	3,8	3,3	5	5	5	5	5	5
Ўзбекистон	I	57,1	155,3	172,0	83,5	129,6	178,3	4,8	14,47	14,64	5,9	6,0	8,3	6	3	3	3	3	4
	II	69,3	133,2	190,2	250,2	318,2	377,0	2,5	4,23	5,67	7,9	7,6	7,3	6	4	4	4	4	5
Эрон	I	30,4	35,2	18,1	9,4	38,9	114,4	2,5	3,28	1,54	0,7	1,8	5,3	10	7	7	10	6	5
	II	61,4	62,1	46,2	48,3	82,0	123,8	2,2	1,97	1,37	1,5	1,9	2,4	7	8	8	8	8	7
Россия	I	32,1	55,2	44,3	41,0	72,5	88,2	2,7	5,14	3,77	2,9	3,4	4,1	9	6	6	5	5	7
	II	903,8	967,9	1009	932,6	1280	1585	32,6	30,72	30,13	29,6	30,4	30,7	1	1	1	1	1	1
Италия	I	16,0	16,1	11,0	15,4	10,6	15,0	1,3	1,50	0,93	1,1	0,5	0,7	14	10	10	7	9	8
	II	17,8	36,0	34,5	22,8	22,4	27,9	0,6	1,4	1,03	0,7	0,5	0,5	-	14	13	13	14	12
Покистон	I	16,7	10,1	10,4	14,2	15,2	3,1	1,4	0,94	0,88	1,0	0,7	0,6	13	12	11	8	8	9
	II	24,6	52,4	45,9	11,5	17,1	19,4	0,9	1,66	1,37	0,4	0,4	0,4	13	9	9	14	10	13
Қирғизистон	I	10,9	14,1	11,4	9,6	5,3	1,2	0,9	1,31	0,97	0,7	0,2	0,1	16	11	9	11	11	11
	II	37,9	48,2	42,8	27,2	20,5	13,8	1,4	153	1,27	0,9	0,5	0,3	9	10	11	11	13	14

Эзоҳ: I – содирот; II – воридот.

Муҳосибаи муаллиф дар асоси: Фаъолияти иқтисодии хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон // Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: АОПҶТ, 2020, 2022, 2023. – С. 14-15.

Минбаъд бо мақсади вусъат додани шарикии стратеги дар соҳаҳои саноат, пеш аз ҳама, ба масъалаҳои зерин диққати махсус додан лозим аст: ташкил намудани комиссияҳои муштарақ; ифтихои намояндагҳои тиҷоратии ду кишвар; гузаронидани номолиши молҳои саноатӣ; рушди заминаи институтсионалии ҳамкорӣ дар соҳаи илму маориф, ташаккули заминаҳои инфрасохтори рушди соҳибкорӣ бо назардошти тавсеаи шарикии стратегии субъектҳои хоҷагидор ва ғайра. Муайян намудани квотаҳои давлатӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ва фароҳам овардани заминаи ҳуқуқии ҳамкории ширкатҳои саноатии ду кишвар бо назардошти татбиқи принципҳои шарикии стратегӣ низ аз аҳамияти хос бархурдор мебошад.

Ҳамкориҳои дучониба ва бисёрҷонибаи Тоҷикистону Қазоқистон аз ҷиҳати дар фазои судманд ва хусни тафохум сурат гирифта, айни замон дар сатҳи баланди рушд қарор доранд. Дар вақти муҳокимаи масъалаҳои муҳими дорои характери байналхалқӣ ва минтақавӣ мавқеи тарафҳо наздик ва ё якхела мебошад.

Саноати сабук, металлургияи ранга, энергетика, нақлиёт, коммуникатсия ва кишоварзӣ асоси ҳамкориҳои иқтисодии Тоҷикистону Қазоқистонро ташкил медиҳанд. Сарфи назар аз ба даст овардани натиҷаҳои мусбат дар солҳои охир, иқтисодии бузурги шарикии стратегӣ байни корхонаҳои саноатии Тоҷикистону Қазоқистон амалӣ нашуда боқӣ мемонад, ки ҷустуҷӯи минбаъдаи самтҳои ба роҳ мондани ҳамкориҳои мутақобилан судманди ҳарду кишварро тақозо мекунад.

Дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил Федератсияи Русия мавқеи махсусро ишғол намуда, шарикӣ асосии стратегӣ эътироф шудааст. Айни замон шарикии стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Русия дар соҳаҳои энергетика, металлургияи кӯҳӣ ва муҳочирати меҳнатӣ ба таври барҷаста мушоҳида мешавад. Соҳибкорони тоҷик дар фазои иқтисодии Русия фаъолона ширкат доранд. Дар назар аст, ки дар оянда ширкатҳои русӣ дар бунёди нерӯгоҳҳои нави барқию обӣ, истихроҷи нафт, ангишт ва металлҳои қиматбаҳо ширкат варзанд.

Халқҳои Тоҷикистон ва Чинро риштаҳои чандинасраи ҳамдигарии иқтисодӣ ва маданӣ муттаҳид менамоянд. Пас аз ба даст овардани истиқлолият Тоҷикистон доираи ҳамкориҳои иқтисодӣ бо ҶМЧ хеле васеъ гардид. Тоҷикистон ва Чин бо назардошти ниёзҳои воқеии густариши равобити дучониба ва густариши босуръати ҳамкориҳои ду кишвар дар бахшҳои мухталиф дар мавриди роҳандозии равобити шарикии стратегии дучониба ба тавофуқ расиданд.

Дар ҳоли ҳозир корхонаҳои саноатии Чин ҳамчун сармоягузори асли дар бахшҳои мухталифи маҷмааи саноатии Тоҷикистон фаъолият мекунад. Маблағгузори Чин ба инфрасохтори нақлиётӣ ва энергетикӣ Тоҷикистон заминаҳои муносибро барои рушди ҳамкориҳои стратегии ширкатҳои саноатии ҳарду кишвар фароҳам кардааст. Дар баробари ин,

дараҷаи баланди менеҷменти ширкатҳои чинӣ барои ҳалли мушкилоте, ки дар марҳилаҳои ибтидоии ҳамкории иқтисодӣ ба миён меоянд, мусоидат мекунад. Нуқоти фавқуззикр омили асосии фаъолияти бомуваффақияти корхонаҳои муштарак бо иштироки шарикони чинӣ мебошад. Ҳаҷми сармоягузориҳои Чин дар Тоҷикистон, бахусус дар бахшҳои кӯҳкорӣ ва нассочӣ, энергетика, нақлиёт ва кишоварзӣ пайваста афзоиш меёбад. Қобили зикр аст, ки сатҳи баланди рақобатпазирии ширкатҳои чинӣ, таҷриба ва қобилияти мутобиқшавии онҳо дар вазъиятҳои гуногун ба рушди устувори шарикии стратегӣ байни корхонаҳои саноатии ҳарду кишвар мусоидат хоҳад кард. Дар баробари ин ҷиҳати ба роҳ мондани истеҳсоли якҷояи коркарди ашёи хоми маҳаллӣ, аз ҷумла дар саноати сабук, хурукворӣ ва маъданӣ диққати махсус дода мешавад.

Ҳамин тариқ, метавон бо итминон гуфт, ки дар Тоҷикистон барои густариши ҳамкориҳои стратегӣ ширкатҳои саноатӣ ва ширкатҳои кишварҳои хориҷи наздику дур заминаи мустаҳкам фароҳам оварда шудааст. Ба шарофати сиёсати оқилонаи давлат бо кишварҳои ҳамсоя ва як қатор давлатҳои абарқудрати ҷаҳонӣ муносибатҳои нек барқарор гардиданд. Ин як фурсати бузург барои ширкатҳои саноатии кишвари мо, ки бояд дар сатҳи сифати зарурӣ барои роҳандозӣ ва густариши шарикии стратегӣ истифода шавад. Муҳим он аст, ки корхонаҳои саноатии кишвар фаъолияти иқтисодии хориҷии худро дар самти таҳкими шарикии стратегӣ инкишоф диҳанд.

Дар диссертатсия қайд карда мешавад, ки шарикии стратегӣ мисли тамоми дигар соҳаҳои фаъолияти иқтисодӣ дар зери таъсири омилҳои муайян инкишоф меёбад ва такмил меёбад ва ё ба мушкилоту монеаҳо дучор мегарад. Ҷиҳати ошкор намудани монеаҳои густариши шарикии стратегӣ модели риёзӣ муҳосиба карда шудааст. Барои муайян намудани омилҳои, ки ба тавсияи шарикии стратегӣ таъсир мерасонанд, бояд як гуруҳи омилҳои, ки аз маҷмуи омилҳои рушди муҳити соҳибкорӣ дар кишвар бармеоянд, баррасӣ намуд. Омилҳои маҳдудкунандаи фазаи соҳибкорӣ сиёсати нодурусти иқтисодӣ, ноустувории сатҳи макроиқтисодӣ, бочҳои баланди андоз ва гумрукӣ, фасод, сатҳи маблағгузориҳои бонкҳо, сатҳи ҷинойткорӣ, таҳассуси пасти захираҳои инсонӣ, низоми ғайриодилонаи судӣ, сиёсати нокифояи танзими бозори меҳнат, рушди сусти инфрасохторҳо мебошанд.

Намунаи омории ин тадқиқот ҳамаи ширкатҳои ғайридавлатие мебошанд, ки маҳсулоти худро дар соли 2022 содир кардаанд (Ҷадвали 6). Андозаи намуна бо истифода аз муодилаи Кохран ҳисоб карда шуд.

Фарзияҳои таҳқиқот: 1. Дар байни устувории муҳити тижорат ва нишондиҳандаҳои содиротии корхонаҳо робитаи мустақим вучуд дорад. 2. Байни шарикии стратегӣ ва нишондиҳандаҳои содиротии корхонаҳо робита вучуд дорад.

Дар марҳилаи аввал, робитаи устувории муҳити соҳибкорӣ ва нишондиҳандаҳои фаъолияти содиротии корхона ҳисоб карда шуд. Дар асоси дараҷаи аҳаммиятнокии санҷиши коррелятсияи Спирмен, ки камтар

аз 0,05 аст, мо ба хулосае омадем, ки фарзияи сифр рад ва фарзияи коррелятсия тасдиқ карда мешавад (коэффисиенти коррелятсия 0,86).

Чадвали 6.

ТАСНИФОТИ НИШОНДИҲАНДАҲО

Нишондиҳанда	Ширкат	Теъдод	Вазни қиёсӣ (%)	100 %
Андозаи ширкат	Хурд	76	31,5	+
	Миёна	148	61,5	
	Бузург	17	7	
Навъи фаъолият	Истеҳсол	65	27	+
	Тиҷорат	93	39	
	Хизматрасонӣ	83	34	
Собикаи корӣ	Аз 1 то 3 сол	21	9	+
	4 то 6 сол	118	49	
	Аз 5 то 10 сол	54	22	
	Беш аз 10 сол	48	20	
Соҳаи фаъолият	Саноати хӯрокворӣ	31	13	+
	Саноати сабук	35	15	
	Гӯшту шир	56	23	
	Кӯҳкорӣ	43	18	
	Қисмҳои эҳтиётӣ	27	11	
	Дигар соҳаҳо	49	20	
Ҳаҷми содирот (долл. ИМА)	То 1 млн	112	46	+
	Аз 1 то 3 млн	82	34	
	Зиёда аз 3 млн	47	20	
Вучуди шарикони стратегӣ	Кам	88	36,5	+
	Хеле кам	60	25	
	Миёна	72	30	
	Зиёд	16	6,5	
	Хеле зиёд	5	2	

Яъне, байни муҳити тиҷорат ва фаъолияти содиротии ширкатҳо таносуби қавӣ вучуд дорад. Ҳамин тариқ, фарзияи аввалини таҳқиқот тасдиқ карда мешавад. Яъне байни устувории муҳити тиҷорат ва нишондиҳандаҳои содирот робитаи назаррас ва нисбатан қавӣ вучуд дорад. Дар марҳилаи дуум робитаи шарикии стратегӣ ва нишондиҳандаҳои содиротии корхонаҳо ҳисоб карда шуд: омори Спирмен камтар аз 0,05 ва коэффисиенти коррелятсия бо 0,88 баробар аст. Яъне байни шарикии стратегӣ ва нишондиҳандаҳои содиротии ширкатҳо робитаи зич вучуд дорад.

Минбаъд мо таҳлили эконометрикии омилҳоеро, ки ба шарикии стратегии ширкатҳои содиркунанда таъсир мерасонанд, мегузаронем. Натиҷаҳои модели регрессия дар чадвали 7 оварда шудаанд.

**НАТИҶАҶОИ МОДЕЛИ РЕГРЕССИОНИИ ОМИЛҶОЕ, КИ БА ШОҶИСИ
УСТУВОРИИ ШАРИКИИ СТРАТЕГӢ ТАЪСИР МЕРАСОНАНД**

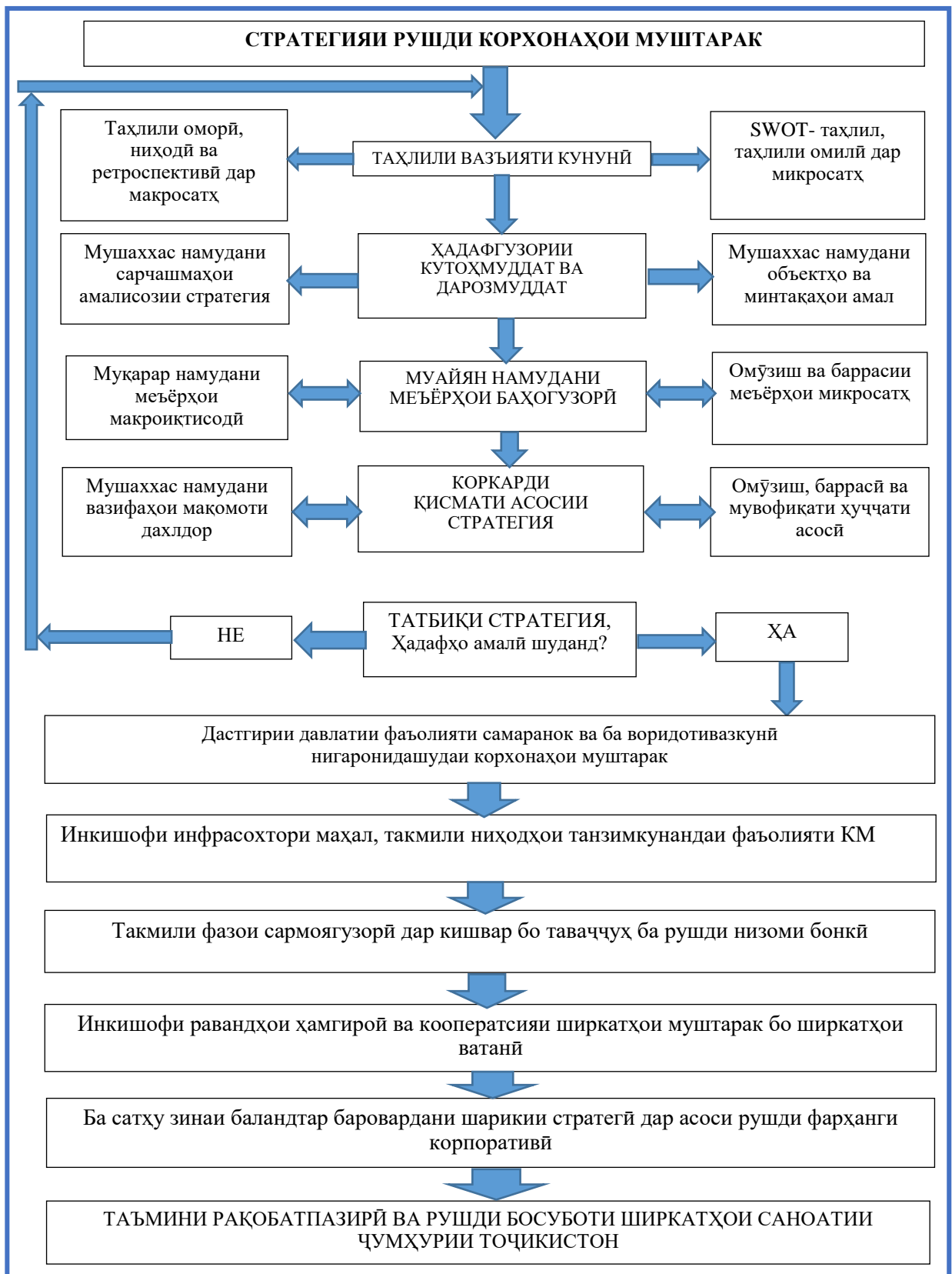
Омилҳои муассир ба шарикӣи стратеги	Коэффи- циент	t-статистика	Ҷамбастагӣ
Сифати маҳсулот	0,01***	4,3	0,37
Созишномаҳои гумрукӣ	0,0005***	3,75	0,18
Дастрасӣ ба иттилоот	0,008***	2,64	0,081
Таъминот ба ашёи хом	- 0,045***	3,86	0,22
Инкишофи фановариҳои иртиботӣ	0,003**	2,33	0,083
Дастгирии давлатӣ соҳибкорон	0,15**	2,01	-
Ҷазобияти фазои сармоягузорӣ	0,007**	1,92	0,24
Муқаррароти танзимкунандаи содирот ва воридот	0,012**	4,3	0,37
Рушди низомӣи бонкӣ	0,0055**	3,75	0,18
Сатҳи тахассуси кадрҳои роҳбарикунанда	0,058**	2,64	0,081
Устувории қурбӣ асёр	0,145**	2,01	-
Вучуди созишномаҳои стратегӣ ба кишварҳои ҳамкор	0,043**	2,33	0,083
Муқаррароти андозбандӣ	0,145**	2,01	-
F – Фишер	11,74***	-	1,7
R ²	0,28	-	0,44
Эзоҳ: ***, **, * мувофиқан, ҷамбастагиро дар сатҳи 10, 5 ва 1 нишон медиҳад.			

Аз рӯй натиҷаҳои ин модел, дар байни тағирёбандаҳои мавриди омӯзиш қарордошта тағйирёбандаҳои сифати маҳсулот, меъёрҳои гумрукӣ, таъминоти ашёи хом, рушди технологияҳои коммуникатсионӣ ба густариши шарикӣи стратегӣ таъсири назаррас доранд, дар ҳоле ки тағйирёбандаҳои устувории пули миллӣ, мавҷудияти созишномаҳои стратегӣ ва дастгирии давлатӣ ба густариши шарикӣи стратегӣ таъсири камтар доранд.

Дар байни омилҳои баррасишуда омили «Созишномаҳои гумрукӣ» ба густариши шарикӣи стратегӣ бештар (14%) таъсир мерасонад. Мавқеи дуҷумро омили «Санади меъёрие, ки фаъолияти содирот ва воридотро танзим мекунад», ишғол мекунад. Омили «Дастрасӣ ба иттилоот» дар ҷои сеюм қарор дорад.

Дар диссертатсия самтҳои асосии рушди шарикӣи стратегии корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудаанд. Ҷамзамон, ба стратегияи густариши шарикӣи стратегии ширкатҳои саноатӣ дар шакли таъсис ва рушди корхонаҳои муштарак таваҷҷуҳи хоса зоҳир карда мешавад. Агар дар соли 2002 шумораи корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 101 ададро ташкил дода бошад, пас дар соли 2021 ин рақам ба 624 адад расидааст ё 6,1 баробар афзудааст. Аммо дараҷаи самаранокии корхонаи муштарак, махсусан бо назардошти рушди истеҳсолоти воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда то андозае нигаронкунанда боқӣ мемонад. Дар чунин шароит ба мақсад мувофиқ аст, ки дар шакли таҳия ва татбиқи Стратегияи рушди корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбирҳои мушаххас андешида шаванд.

Ҷанбаҳои методологии чунин стратегияро дар шакли алгоритм ба таври зайл тавсиф кардан мумкин аст (расми 3).

Расми 3. Алгоритми корқард ва татбиқи стратегияи инкишофи корхонаҳои муштарак дар ҶТ

Дар диссертатсия қайд карда мешавад, ки яке аз самтҳои муҳими густариши шарикии стратегӣ дар баҳши саноат ташкили кластерҳои минтақавӣ мебошад. Қобили зикр аст, ки имрӯз кластерҳои саноатӣ субъекти фаъоли пешбурди шарикии стратегӣ дар аксари кишварҳои пешрафтаи саноатӣ мебошанд. Омӯзиши мушкilot ва дурнамои рушди кластерҳои саноатӣ бо дарназардошти принципҳои асосии шарикии стратегӣ яке аз вазифаҳои муҳими ноил шудан ва таъмини рақобатпазирии ширкатҳои ватанӣ ба ҳисоб меравад. Кластерҳои саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то ҳол расман ташаккул наёфтаанд, вале дар баъзе мавридҳо аломатҳои онҳо (дар шакли шарикии стратегии ширкатҳои саноатӣ) мушоҳида мешавад. Ҳамзамон, шарикии технологӣ яке аз самтҳои муҳим ва афзалиятноки шарикии стратегӣ эътироф шудааст, ки ба ташаккули кластерҳои саноатӣ таъсири калидӣ мерасонад. Технология дар айни замон ҳамчун омили асосии таъмини рақобатпазирии субъектҳои соҳибкорӣ баромад мекунад. Он барои ба роҳ мондани ҳамкориҳои мутақобилан судманд бо назардошти татбиқи принципҳои шарикии стратегӣ муҳим шуморида мешавад. Ширкатҳои рақобатнопазир наметавонанд татбиқи принципҳои асосии шарикии стратегиро таъмин кунанд, ки дар натиҷа онҳо имкониятҳои хуби истифодаи дастовардҳои инноватсионии шарикони тичоратро аз даст медиҳанд. Ҳамаи ин аз аҳамият ва нақши муҳимми густариши шарикии технологӣ ҳамчун самти афзалиятноки рушди шарикии стратегӣ шаҳодат медиҳад. Бояд қайд кард, ки шарикии технологӣ дар шаклҳои гуногун зоҳир мешавад, ки муҳимтарини онҳо шарикӣ дар соҳаи фаъолияти тадқиқотӣ ва конструкторӣ мебошад. Барои муайян кардани дараҷаи таъсири омилҳои алоҳида ба раванди тавсеаи шарикии технологии корхонаҳои саноатӣ ва ташаккули кластерҳои минтақавӣ модели математикӣ таҳия шудааст. Дар байни пурсидашудагон 187 нафар соҳибкорон буданд.

Ҳаҷми интиҳоб дар асоси санчиши Морган 126 нафарро ташкил дод, ки дар натиҷа 114 саволнома ҷамъоварӣ карда шуд, ки ин 91% шумораи умумии саволномаҳоро ташкил медиҳад. Тибқи меъёри Харрис, баргардонидани 70% саволномаҳо эътимоднокии натиҷаҳои бадастомадаро кафолат медиҳад. Натиҷаҳо дар ҷадвали 8 оварда шудаанд.

Натиҷаҳои бадастомада нишон медиҳанд, ки азбаски X^1 ҳисобшуда дар ҳама ҳолатҳо аз X^2 зиёдтар аст, пас фарзияи сифр рад карда мешавад ва бо эҳтимолияти 99% мо гуфта метавонем, ки омилҳои баррасишуда (аз саволҳои гузошташуда) ба натиҷаҳои ниҳонии шарикии технологии ширкатҳо таъсири мусбат мерасонанд. Вобаста ба натоиҷи ин таҳлил нуқтаҳои зеринро қайд кардан мумкин аст: дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳанӯз ҳам системаи риояи қонун ва расмипарастӣ ҳукмфармоست. Мутаносибан, дар сатҳи корхонаҳои калону миёна ҳадди ақал таҳияи барномаву оинномаҳои марбут ба рушди шарикии технологӣ шартӣ муҳимми самаранокӣ ин навъи шарикии стратегӣ мебошад. Аз тарафи дигар, таъмини иттилоотии равандҳои шарикии технологӣ ҳамчун омили

дуюми муҳим эътироф карда мешавад. Огоҳии кормандон аз фалсафа, ҳадафҳо ва вазифаҳои шарикӣ технологӣ, ошноии кормандон бо системаи шарикӣ технологӣ дар кишварҳои дигар, огоҳии кормандон аз нақшҳои онҳо дар раванди шарикӣ, ҳавасмандгардонии кормандон барои ҳамроҳ шудан ба шарикӣ технологӣ – бо тартиб, омилҳои муҳим дар густариши инкишофи шарикӣ технологӣ шинохта мешаванд.

Ҷадвали 8.

НАТИҶАҲОИ ТАҲЛИЛИ ЭКОНОМЕТРИКӢ БА САВОЛҲОИ МАТРАҲШУДА

САВОЛҲОИ АСОСӢ	МУОДИЛАҲОИ БА ДАСТ ОВАРДАШУДА
То чи андоза фароҳам овардани муҳити мусоид барои шарикӣ технологӣ ба натиҷаҳои он таъсир мерасонад?	$\chi^2 = 294,52$ $\chi^2 df = (5 - 1)(6 - 1) = 20 = 37,5$
Танзими меъёри ҳуқуқи шарикӣ технологӣ то чи андоза ба натиҷаҳои он таъсир мерасонад?	$\chi^1 = 97,432$ $\chi^2 df = (5 - 1)(7 - 1) = 24 = 42,98$
То чи андоза муҳлатҳои шарикӣ технологӣ ба натиҷаҳои он таъсир мерасонанд?	$\chi^1 = 337,104$ $\chi^2 df = (5 - 1)(7 - 1) = 24 = 42,98$
Чи гуна роҳбарӣ ва идоракунии шарикӣ технологӣ ба сатҳи ниҳонии даромаднокӣ он таъсир мерасонад?	$\chi^1 = 241,677$ $\chi^2 df = (5 - 1)(7 - 1) = 20 = 37,57$

Ҳамин тариқ, рушди яке аз навҳои пешбари шарикӣ стратегӣ - кластерҳои саноатӣ бо ташаккул ва рушди шарикӣ технологӣ байни ширкатҳо вобастагии зич дорад. Аз ин лиҳоз, бояд дар доираи сиёсати тавсеаи шарикӣ стратегӣ чихати ташаккули кластерҳои саноатӣ бо роҳи суръат бахшидан ба ҳамкориҳои технологӣ кӯшиш ба ҳарч дода шавад.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФҲО Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Таҳқиқоти гузаронидашуда имкон дод, ки хулоса ва тавсияҳои зерин пешниҳод карда шаванд.

1. Тағйироти кулӣ дар ҷаҳони муосир боиси пайдоиши шаклҳои нави ҳамкориҳои субъектҳои хоҷагидор гардид. Ҳадафи асосии роҳбарони ширкатҳо дарёфти роҳҳо ва механизмҳои ҳамкориҳои мутақобилан судманд бо назардошти мутобиксозии захираҳои дохилӣ барои татбиқи шарикӣ стратегӣ мебошад. Вазифаи асосии ниҳодҳои давлатӣ имрӯз аз он иборат аст, ки ҷаҳонишавиро ба омили мусбати рушди иқтисоди миллӣ табдил дода тавонанд. Яке аз роҳҳои расидан ба ин ҳадаф густариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ мебошад [2-М;3-М].

2. Шарикӣ стратегӣ ба истифодаи самараноки потенциали ҳамкориҳои ду ӯ зиёда ширкатҳо асос ёфтааст. Нақши менеҷмент дар ин раванд аз дарёфти самтҳои фоидаи тарафайн иборат аст. Бинобар ин, шарикӣ стратегӣ бояд ба арзишҳои умумӣ ва муштарак асос ёбад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон таҷрибаи дигар мамлакатҳо ҷиҳати имкониятҳои истифодаи онҳо дар раванди такмили минбаъдаи системаи иқтисоди миллӣ, ба шароити ҷаҳонӣ мутобиқ намудани он барои инкишофи равандҳои истеҳсолот, ҷолиби диққат аст. Меъёри истиқлолият, ба андешаи мо, меъёри асосии муайян кардани мафҳуми «шарикӣ стратегӣ» мебошад, зеро он имкон медиҳад, ки шарикӣ аз дигар шаклҳои муносибатҳои байни ширкатҳо фарқ кунад [1-М;3-М;5-М].

3. Тақвияти равандҳои ҷаҳонишавӣ ба рушди равандҳои ҳамгироии байни корхонаҳои саноатии кишварҳои гуногун дар шаклҳои гуногуни шарикӣ стратегӣ мусоидат намуд. Шарикӣ стратегӣ ба табодули мутақобилаи маҳорат, таҷриба, захираҳо, технологияҳо, дастовардҳои илмӣ ва дигар ҷузъҳои таъмини афзалиятҳои рақобатӣ дар бозорҳои хориҷӣ ва дохилӣ мусоидат менамояд. Ин ҳолат зарурати ҷустуҷӯи вариантҳои оптималии таъсиси шарикӣ стратегиро бо назардошти такмили асосҳои институтсионалӣ ва инфрасохториҳои рушди фаъолияти иқтисодии хориҷӣ, ки ҷиҳати ноил шудан ба нишондиҳандаҳои рақобатпазирии ширкатҳои ватанӣ дар муҳити муносибатҳои иқтисодии ҷаҳонӣ нигаронида шудааст, ба миён меорад [3-М;9-М].

4. Солҳои охир дар Тоҷикистон барои гузаштан аз модели аграрӣ-саноатӣ ба модели саноатӣ-аграрии рушд аз тамоми имкониятҳо истифода бурда мешавад. Аз ҷумла ба субъектҳои соҳибкорӣ имтиёзҳои гуногун пешниҳод шудаанд. Ҳалли ин мушкилот фароҳам овардани фазои муносиби институтсионалиро ҷиҳати рушди шарикӣ стратегӣ тақозо менамояд. Дар баробари ин, бояд ба назар гирифт, ки барои рушди шарикӣ стратегии байни корхонаҳои саноатӣ дастгирии инфрасохторӣ барои ҳамкориҳои самарабахши онҳо зарур аст [2-М;5-М].

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

5. Яке аз омилҳои муҳимми рушди шарикӣ стратегии ширкатҳои ватанӣ густариши шарикӣ стратегии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои минтақа мебошад. Зарур аст, ки барои рушди ҳамкориҳои стратегӣ байни корхонаҳои саноатии кишварҳо/шарикони Тоҷикистон, аз қабيلي Федератсияи Россия, Узбекистон, Эрон, Чин, Туркия ва ғайра шароити мусоиди институтсионалӣ фароҳам оварда шавад. Бояд гуфт, ки шарикӣ стратегӣ байни корхонаҳои гуногун пеш аз ҳама ба боварӣ ва ба назар гирифтани шароити мутақобилан судманд асос ёфтааст, ки ин коркарди механизми махсус ва аз ҷиҳати илмӣ асосноки идоракунии ин равандро талаб мекунад. Аз ин лиҳоз, бо дарназардошти вижагиҳои рушди равандҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар фазои ҷаҳонӣ таҳияи механизми мусоидат ба шарикӣ стратегии ширкатҳои ватаниву хориҷӣ аз муҳимтарин вазифаҳои давлат ба шумор меравад [5-М;7-М].

6. Натиҷаҳои моделсозии математикӣ нишон доданд, ки байни шароити муҳити тиҷорат ва шарикӣ стратегӣ робитаи зич вучуд дорад. Ҳамин тариқ, солҳои охир устувории нисбии пули милли нисбат ба доллари ИМА ва рубли русӣ омили мусбати рушди баъзе шаклҳои шарикӣ стратегӣ байни ширкатҳои саноатии кишвар гардидааст. Шартҳои институтсионалии ифтиҳоқи тиҷорати нав, дастгирии молиявӣ, дастрасӣ ба иттилоот, меъёри боҷи гумрукӣ, мавҷудияти ашёи хом, дастгирии давлатӣ низ таъсири муҳим доштанд. Рутбабандии ин ва дигар омили имкон дод, ки стратегияҳои афзалиятноки рушди воридотивазкунанда дар корхонаҳои саноатӣ дар асоси тавсеаи шарикӣ стратегӣ муайян карда шаванд [5-М].

7. Дар шароити кишварҳои рӯ ба инкишоф, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба он шомил мебошад, шакли афзалиятноки шарикӣ стратегӣ таъсис ва рушди корхонаҳои муштарак ба ҳисоб меравад. Дар асоси таҳлили ҳолати имруза ва тамоюли рушди корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон алгоритми таъсис ва фаъолияти бомуваффақияти корхонаи муштарак бо иштироки сармояи хориҷӣ бо назардошти истифодаи васеи принсипҳои шарикӣ стратегӣ тартиб дода шудааст. Истифодаи ин алгоритм метавонад ҷиҳати рушди корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат намояд [1-М].

8. Ба ҳалли масъалаҳои ҷорӣ намудани технологияҳои ҳозиразамон, тақвими додани структураи идоракунии корхонаҳо, бо кадрҳои ихтисоснок таъмин намудани онҳо бештар диққат додан лозим аст. Ҳавасмандгардонии таъсиси корхонаҳои нави саноатӣ бо иштироки сармояи хориҷӣ дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ яке аз самтҳои афзалиятноки рушди корхонаҳои муштарак мебошад. Ҳамзамон, таҳияи Консепсияи миллии рушди шарикӣ стратегии корхонаҳои саноатӣ бо дарназардошти ҷустуҷӯи усулҳои нави ба роҳ мондани ҳамкориҳои муассир бо ширкатҳои муваффақи кишварҳои пешрафта ҳамчун самти афзалиятноки ноил шудан ба параметрҳои рақобатпазирӣ дар бозорҳои хориҷӣ баромад менамояд [1-М;3-М].

9. Дар шароити муосир, бо назардошти амиқтар шудани равандҳои ҳамгироӣ шаклҳои шарикӣ стратегӣ густариш меёбанд. Дар баробари ин шаклҳои гуногуни шарикӣ стратегӣ дар асоси ҳамкории технологӣ байни корхонаҳои саноатӣ аҳамияти махсус пайдо мекунанд. Ин худ омили муҳими фароҳам овардани шароити мувофиқ барои ташаккули кластерҳои саноатӣ ба ҳисоб меравад. Барои ташаккули табиӣ кластерҳои саноатӣ шарикӣ технологӣ бояд дар сатҳҳои гуногун мутаносиб инкишоф ёбад [2-М;3-М].

10. Татбиқи тадбирҳои зерин метавонад ба рушди шарикӣ технологӣ бештар мусоидат кунад: огоҳии кормандон аз фалсафа, ҳадафҳо ва вазифаҳои шарикӣ технологӣ; шиносии кормандон бо системаи шарикӣ технологӣ дар кишварҳои дигар; ташаккули эътимод

боварӣ байни роҳбарон ва кормандон дар раванди шарикии технологӣ; таъмини шаффофияти раванди татбиқи шарикии технологӣ; таъмини ҳавасмандгардонии кормандон ҷиҳати ноил гардидан ба нишондиҳандаҳои муайяни шарикии технологӣ; пешниҳоди имкониятҳои молиявӣ барои роҳбарон барои ҷалби шарикон ва коршиносони соҳа; раванди назорати иҷроӣ қарорҳои қабулшуда дар воҳидҳои маъмурӣ; сатҳи истифодаи технологияҳои коммуникатсионӣ ва иттилоотӣ дар раванди идоракунии шарикии технологӣ ва амсоли он. Ҳамин тариқ, дар шароити муосир системаи идоракунии дар корхонаҳои саноатӣ таъсири мутақобила бо дигар субъектҳои соҳибқарорро ҳамчун омилҳои асосии таъмини рақобат ва ноил шудан ба ҳадафҳои стратегияи ташкилот бо назардошти татбиқи принципҳои асосии шарикии стратегӣ бояд ба инбат бигирад [5-М;8-М;9-М].

ИНТИШОРОТ АЗ РҶҶИ МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

А) Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд.

[1-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Шарикии технологӣ чун самти афзалиятноки шарикии стратегӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2024. – №3. – С. 206-210. ISSN 2413-5151.

[2-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Такмили механизми идоракунии шарикии стратегияи ҷамъиятҳои сахҳомӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2023. – №3. – С. 119-128. ISSN 2413-5151.

[3-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Асосҳои назариявии мукамалгардонии муҳити институтсионалии инкишофи корхонаҳои муштарақ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2022. – №4. – С. 66-72. ISSN 2413-5151.

[4-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Самаранокӣ ва маъмурикунонии андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, С.А. Деҳқонов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. – №8 – С. 199-203. ISSN 2413-5151.

[5-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Арзёбии умумии инкишофи бахши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо таваҷҷӯҳ ба густариши шарикии стратегӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, З. Қосимова // Идоракунии давлатӣ, Маҷаллаи илмӣ-сиёсии Академияи идоракунии давлати назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – №4/2 (49). – С. 63-77. ISSN 2664-0651.

[6-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Ҷанбаҳои назариявии инкишофи шаклҳои шарикии стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, Д.А. Ҳодиев, Ҳ. Давлатов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши

илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. – №4. – С. 87-93. ISSN 2413-5151.

[7-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Таҳлили вазъи муосири фаъолияти корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, Э. Миршарипов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. – №1. – С. 152-157. ISSN 2413-5151.

Б) Мақолаҳои илмие, ки дар дигар нашрияҳои илмӣ ҷоп шудаанд.

[8-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Тамоюлҳои асосии рушди корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, А.З. Ҳафизов, С.А. Деҳқонов, С.М. Ҳайдаров, // Паёми Донишқадаи омӯзгории Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт. – Рашт, 2020. – № 2 (2). – С. 78-84.

[9-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Принсипҳои асосӣ ва авомили ммассир ба инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи байналхалқии илмию амалӣ дар мавзӯи «Амалисозии ҳадафҳои рушди устувор: таҷрибаи ҳоричӣ ва миллий» (ш. Душанбе, 13 октябри соли 2020). – С. 583-587.

[10-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Захираҳои иттилоотии корхонаю ташкилотҳо [Матн] // А.С. Маҳмадуллоев / Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ дар мавзӯи «Равишҳои стратегии идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ», (ш. Душанбе, 5 апрели соли 2019). – С.131-134.

[11-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Фаъолияти корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Вазъи муосир [Матн] // А.С. Маҳмадуллоев, А. Абдуллозода / Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию-назариявӣ дар мавзӯи «Танзими андозию бучетии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир» (ш. Душанбе, 22 апрели 2019). – С.163-170.

[12-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Назорати молиявӣ: нақш, мақом ва шаклҳои он дар идоракунии иқтисодӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Идоракунии стратегӣ ва таъмини самаранокии захираҳои энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (ш. Душанбе, 6 декабри соли 2019). – С.164-166.

[13-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Системаи иттилоотӣ, иқтисодӣ - бахши муҳими фаъолияти идоракунӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ, илии-назариявӣ «Меъроси ниёгон, эҳёи ҳунарҳои мардумӣ дар даврони истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», (Душанбе, 27 – уми апрели соли 2019). – С.214-217.

[14-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Земельный налог – основной рычаг финансового регулирования в современных условиях (на материалах Раштского района Республики Таджикистан) [Текст] / А.С. Маҳмадуллоев, Ё.А. Саторов // Журнал Научное знание современности, Международный научный журнал. Выпуск – №4. –Казань, 2019. – С.26-32. ISSN 2541-7827

[15-М]. Маҳмадуллоев, А.С. Нақши сайёҳи ва ҳунарҳои мардумӣ дар рушди иқтисодии мамлакат [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи илмию назариявӣ «Истиқлолият дастоварди бузурги миллати тоҷик». – Рашт, 5-уми сентябри соли 2018. – С. 190-198.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УДК: 338.2 (575.3)
ББК: 65.9 (2) 29 (2Т)
М - 36

МАХМАДУЛЛОЕВ АХМАДЖОН САИДЖОНОВИЧ

**РАЗВИТИЕ ФОРМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО
ПАРТНЕРСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ
(на материалах промышленного сектора Республики Таджикистан)**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени доктора философии (Ph.D),
доктор по специальности 6D050700 – Менеджмент (6D050701– Менеджмент)

ДУШАНБЕ – 2024

Диссертация выполнена на кафедре менеджмента и маркетинга
Таджикского национального университета

Научный руководитель: **Ходиев Дадахон Абдуллоевич** -
кандидат экономических наук, доцент

Официальные оппоненты: **Мукаддасода Фирдавс Мукаддас** -
доктор экономических наук, доцент
кафедры государственного управления и
национальной экономики Академии
государственного управления при
Президенте Республики Таджикистан

Муртазозода Ораз - кандидат
экономических наук, доцент, начальник
управления исследованием отраслевых
проблем Центра стратегических
исследований при Президенте
Республики Таджикистан

Ведущая организация: **Институт экономики и демографии
Академии наук Республики Таджикистан**

Защита диссертационной работы состоится 07 сентября 2024
года в 9⁰⁰ часов на заседании диссертационного совета 6D.КOA-004
при Таджикском национальном университете (734025, г. Душанбе,
проспект Рудаки 17).

С текстом диссертации и авторефератом можно ознакомиться в
научной библиотеке и на официальном сайте Таджикского
национального университета (www.tnu.tj).

Автореферат разослан « ____ » _____ 2024 г.

**Ученый секретарь
диссертационного совета,
д.э.н., доцент**

Шамсов И.С.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования определяется тем, что в современных условиях основные принципы управления промышленными компаниями претерпели глубокие изменения с учетом усиления процессов глобализации и появление новых форм стратегического партнерства. В конце XX века мировая экономика сменила форму на единую глобальную систему и создала структуру с четко обособленной осью. Глобализация в корне изменила традиционные представления о формах и методах управления экономическими субъектами, способствовала возникновению новых принципов обеспечения конкурентоспособности с учетом развития стратегического партнерства. Развитие транснациональных компаний в таких странах как США, Германия, Японии и некоторых стран Западной Европы определило их особую роль в развитии мировой экономики. Установление факторов, тенденций и перспектив развития единой мирохозяйственной системы с позиции эффективного управления процессами стратегического партнерства между промышленными компаниями весьма актуальна, как в научном, так и в практическом плане.

В нынешних условиях особое значение приобретают формы обеспечения эффективного взаимодействия между субъектами рынка. Глобализация и усиления конкуренции на рынке обусловили поиска эффективных методов достижения синергетического эффекта от реализации основных принципов стратегического партнерства. По сути, стратегическое партнерство становится ключевым условием достижения параметров конкурентоспособности на внешнем и внутреннем рынке. Последнее обуславливает системного изучения теоретико-методологических основ формирования и развития основанных форм стратегического партнерства как важнейшего направления эффективного управления социально-экономических систем.

Основным результатом объективных процессов глобализации является глобальное разделение труда, миграция и концентрация капитала, рабочей силы, производственных ресурсов в глобальном масштабе, стандартизация законодательства, экономических и технологических процессов, а также конвергенция и культурное сближение разных стран. Это объективный процесс, который носит системный характер и охватывает все сферы жизни общества. С другой стороны, этот процесс представляет собой процесс интеграции промышленных компаний на основе стратегического партнерства. Ключевой фактор успеха деятельности промышленных компаний становится степень их вовлеченности в мирохозяйственные связи с учетом становления взаимовыгодного сотрудничества с другими компаниями. Ныне стратегическое партнерство между промышленными компаниями развивается в различных формах, и изучение этого явления с учетом выбора подходящей формы управления в конкретное время и в конкретном месте приобретает особое значение.

В Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 гг. (НСР-2030) поставлена цель достижения ускоренной индустриализации страны.

Отмечается, что сегодня «...страна нуждается в новой модели развития, основанной на стимулировании инвестиций и новых технологий в реальный сектор экономики, политики продуктивной занятости, ресурсообразующей финансовой системы и, самое главное, адекватного инвестиционного климата. Именно эти сектора в ближайшие годы будут определять качество будущего роста и направления структурных реформ, направленных на повышение эффективности использования национального богатства, представленного человеческим, природным, физическим и финансовым капиталом. Новая модель развития должна обеспечить ускоренный рост промышленности, сельского хозяйства и финансового сектора, создать условия для выхода на новые экспортные рынки, ограничить неэффективный потребительский импорт и снизить зависимость от денежных переводов мигрантов»¹. В этих условиях развитие новых форм стратегического партнерства между промышленными предприятиями с учетом эффективного управления этим процессом существенно актуализируется.

Степень разработанности проблем. Вопросы стратегического партнерства и развития его форм в экономической сфере всегда находятся в центре внимания отечественных и зарубежных ученых и экономистов. Методологические основы изучения вопросов стратегического партнерства глубоко исследованы в классических, неоклассических и институциональных направлениях и учениях экономики.

Вопросы стратегического партнерства в экономике страны и ее регионов частично исследованы в работах отечественных исследователей, таких как А.А. Солиев, А.К. Комилов, Б.М. Джумаев, Г. Джурабаев, Г.Б. Бобосодикова, Д.А. Ходиев, Д.Б. Кадирзода, Д.О. Кандиёрова, И.Р. Ибрагимов, И.С. Шамсов, К.К. Давлатзода, К.Х. Хушахтзода, Л.Х. Саидмурадов, М.Т. Каримова, Н.К. Каюмов, Н.М. Собирзода, Н.Д. Шерова, О. Муртазозода, Р.К. Раджабов, Р.К. Рахимов, С.Дж. Комилов, Т.Б. Ганиев, Т.Д. Низамова, Т.Дж. Усманова, Ф.А. Кодирзода, Ф.М. Мукаддасзода, Ф.С. Обидов, Х.Р. Рахимзода, Х.У. Умаров и др.

Вопросы стратегического партнерства в изучены зарубежным учеными в вопросах становления и развития теории процесса глобализации экономики, такими как А.С. Филипенко, В.Р. Сиденко, Г.П. Мартин, Е.Е. Смирнова, И. Валерстайн, И.А. Кузнецов, Ч. Стиглитс, М. Сузуки, С. Гантингтон, Ф. Фукуяма, Ю.В. Макогон и др.

¹ Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 г., 2016 г. – № 392. – С.72.

Вместе с тем, в целях расширения стратегического партнерства промышленных предприятий страны недостаточно проработанными остаются проблемы:

- исследования теоретико-методологических основ стратегического партнерства в условиях усиления процессов глобализации;
- выделения основных факторов и изучения их влияния на расширение стратегического партнерства промышленных компаний;
- систематизации форм и методов государственного регулирования стратегического партнерства промышленных компаний.

В целом, теоретические и методологические вопросы формирования стратегических партнерств в промышленном секторе Республики Таджикистан с учетом принципов, соответствующих условиям республики, не достаточно изучены. Вышеизложенное определило цель и задачи данного исследования и его научно-практическую значимость в достижении стратегических целей социально-экономического развития Республики Таджикистан.

Связь исследования с программами (проектами) или научными темами. Необходимость расширения стратегического партнерства в промышленном секторе отражена в стратегических программах развития национальной экономики, в том числе в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 г., государственных программах и стратегиях развития отдельных отраслей промышленности, в том числе легкой, пищевой и тяжелой промышленности, программы развития совместных предприятий, промышленных кластеров, развитие интеграционных процессов в промышленном секторе и др. Тема диссертационной работы соответствует плану научно-исследовательской работы кафедры менеджмента и маркетинга Таджикского национального университета.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью диссертационного исследования является обоснование теоретических положений по развитию форм стратегического партнерства промышленных предприятий и разработке практических предложений и рекомендаций по расширению стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан в условиях усиления процессов глобализации.

Задачи исследования. Исходя из поставленной цели, в работе предусмотрено решения следующих задач:

- исследование теоретико-методологических аспектов развития форм стратегического партнерства в условиях глобализации;
- изучение основных принципов и факторов развития форм стратегического партнерства в условиях глобализации;
- оценка текущей ситуации и тенденций развития стратегического партнерства в промышленном секторе Республики Таджикистан;

– анализ расширения стратегического партнерства Республики Таджикистан со странами региона как основы двустороннего сотрудничества в промышленных отраслях;

– обоснование основных направлений развития форм стратегического партнерства промышленных компаний в Республике Таджикистан;

– разработка комплекса мероприятий, направленных на расширение стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан в условиях глобализации.

Объектом исследования являются промышленная сфера Республики Таджикистан, в том, числе, стратегическое партнерство промышленные компании.

Предметом диссертационного исследования является совокупность экономических и социальных отношений, возникающих в процессе расширения форм стратегического партнерства промышленных предприятий в Республике Таджикистан в условиях глобализации.

Гипотеза исследования. Расширение форм стратегического партнерства в промышленном секторе экономики Таджикистана способствует ускорению индустриализации страны с учетом развития совместных предприятий, формирования кластерных образований и становления крупных корпораций с участием иностранного капитала и активизации инвестиционных процессов.

Теоретическую основу исследования составляют труды классиков экономической науки, отечественных и зарубежных ученых, исследовавших вопросы расширения стратегического партнерства промышленных предприятий, данных научно-исследовательских институтов и нормативно-правовых актов.

Методическую основу исследования составляют принципы и методы совершенствования механизмов стимулирования и расширения стратегического партнерства промышленных предприятий в условиях усиления процессов глобализации. Методологи исследования включает использование диалектического подхода к формированию и реализации промышленной политики, методов анализа и синтеза, индукции и дедукции, математического моделирования, а также стратегического анализа развития промышленных предприятий, разработанных в трудах зарубежных и отечественных экономистов.

Период исследования. Период выполнения диссертационной работы охватывает 2018-2024

Информационной базой исследования послужили законодательные и нормативно-правовые акты, статистические данные Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, материалы Министерства промышленности и новых технологий Республики Таджикистан, Министерства экономического развития и торговли Республики Таджикистан, Национального банка, нормативно-справочная литература, рекомендации научно-исследовательских

институтов, теоретические и эмпирические материалы в монографиях отечественных и зарубежных ученых, материалы конференций и научных журналов, отчеты, статистические данные зарубежных стран, материалы, полученные автором в процессе исследования, а также Интернет-ресурсы.

Этапы и база исследования. Диссертационная работа выполнена в период 2018-2024 гг. на кафедре менеджмента и маркетинга Таджикского национального университета.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в обосновании теоретических положений по развитие форм стратегического партнерства промышленных предприятий и разработке практических предложений и рекомендаций по расширению стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан в условиях усиления процессов глобализации. Наиболее значимые результаты исследования, имеющие элементы научной новизны, заключаются в следующем:

– определены теоретико-методические основы исследования процессов развития стратегического партнерства в условиях глобализации с учетом систематизации форм, направлений и закономерностей сотрудничества компаний-производителей, поставщиков, коммерческих и научных учреждений, основной целью которых является обеспечение синергетического эффекта и повышения уровня конкурентоспособности промышленных предприятий во внутренней и внешней среде, способствующих ускорению индустриализации национальной экономики на базе активизации инвестиционных и инновационных процессов в промышленном секторе экономики;

– обобщены основные принципы и факторы развития различных форм сотрудничества промышленных предприятий, позволяющие выделить критерии, показатели, методы и условия расширения стратегического партнерства в современном мире. Дано авторское определение понятия стратегического партнерства как слияния двух или более организаций на основе соглашения (договора), либо путем создания новой организационной структуры с учетом достижения параметров сбалансированного и эффективного взаимодействия, способствующих оптимизации схем интеграции, повышение конкурентоспособности, эффективной реализации инновационного и экспортного потенциала, при сохранении их юридической и экономической самостоятельности;

– дана оценка современному состоянию и тенденциям развития стратегического партнерства в промышленной сфере Республики Таджикистан, позволяющая выделить факторы, влияющие на развитие промышленной сферы, проблемы и препятствия на пути ее развития, отражающие неэффективность использования основных принципов стратегического партнерства. Разработана экономико-математическая модель на основе факторного анализа с осью переменного фактора

«стратегическое партнерство», отражающего ранги влияющих факторов на стратегическое партнерство промышленных предприятий;

– систематизированы проблемы/достижения и перспективы/последствия расширения стратегического партнерства Республики Таджикистан со странами региона как основы взаимовыгодного сотрудничества, способствующих формированию благоприятных условий для развития различных форм стратегического партнерства между промышленными предприятиями;

– обоснованы основные направления расширения стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан с учетом разработки и реализации стратегии развития совместных предприятий на базе сбалансированного осуществления комплекса мероприятий по развитию институциональной, экономической, научной и культурной среды их функционирования, позволяющий активизацию их инвестиционной деятельности в реализации инновационных/импортозамещающих проектов;

– разработана экономико-математическая модель формирования кластерных образований в промышленном секторе экономики на базе развития технологического партнерства предприятий, способствующий:

✓ развитию благоприятных условий технологического партнерства как базиса кластеризации промышленных предприятий;

✓ активизацию инвестиционных и инновационных процессов в направлении более эффективного использования природно-ресурсного потенциала регионов страны внутри кластерных образований;

✓ формированию кадрового потенциала в промышленном секторе экономики, способного к управлению кластерных образований.

Положения, вносимые на защиту:

– механизм формирования и развития стратегического партнерства как взаимосвязь его основных элементов (методов, форм, условий и направлений сотрудничества) с учетом оптимального сочетания институциональных и инфраструктурных факторов, способствующих сближению промышленных предприятий;

– принципы организации и продвижения стратегического партнерства в условиях глобализации и слияния разных культур, что ставит необходимость развития информационного пространства с учетом неуклонного расширения цифровой экономики, а также важности установления взаимовыгодных отношений между отечественными и зарубежными компаниями с целью обеспечения конкурентоспособности и создания синергетического эффекта;

– модель корреляционной зависимости факторов расширения стратегического партнерства в промышленном секторе Республики Таджикистан, показывающая степень влияния отдельных факторов на процесс сближения предприятий;

– алгоритм разработки и реализации стратегии развития совместных предприятий, отражающий последовательность программирования и

реализации государственной политики в направлении расширения деятельности совместных предприятий как приоритетного направления стратегического партнерства с учетом поставленных целей Национальной стратегии развития на период до 2030 года;

– предложения, направленные на кластеризацию приоритетных отраслей промышленности с учетом развития их стратегического партнерства с научными и образовательными структурами страны.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретическая значимость исследования заключается в том, что полученные результаты могут обогатить теорию управления промышленными предприятиями в условиях расширения интеграционных процессов. Результаты исследования также могут быть использованы при разработке государственной стратегии развития промышленных предприятий, совершенствовании системы управления органов, регулирующих внешнеэкономическую деятельность промышленных предприятий.

Выводы и предложения автора могут быть использованы в разработке и реализации долгосрочных программ развития промышленных предприятий. Содержащиеся в работе теоретические положения и выводы, могут быть использованы в учебном процессе при чтении лекций по курсам «Менеджмент», «Стратегический менеджмент», «Основы международного бизнеса», «Экономическая деятельность предприятий». «Экономика промышленности» и др.

Степень достоверности результатов подтверждается достоверностью данных, достаточным объемом материалов исследования, статистической обработкой результатов исследований, публикациями. Выводы и рекомендации основаны на научном анализе результатов теоретических и экспериментальных исследований.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Новизна и результаты диссертационного исследования соответствуют следующим пунктам Паспорта номенклатуры специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан по специальности 6D050700 - Менеджмент (6D050701 - Менеджмент): 10.4. Государственная политика, механизмы, методы и технологии ее разработки и реализации. Стратегии и тактики в осуществлении государственной политики; 10.8. Управление экономическими системами, принципы, формы и методы его осуществления. Зависимость управления от характера и состояния экономической системы. Управление изменениями в экономических системах. Теория и практика управления интеграционными образованиями и процессами интеграции бизнеса; 10.15. Стратегический менеджмент, методы и формы его осуществления. Внешняя и внутренняя среда организации. Процесс и методы разработки и реализации стратегии. Развитие форм стратегического партнерства; 10.16. Управление организацией в контексте международного бизнеса. Организация и управление международной компанией. Международные бизнес стратегии. Международные альянсы и сети фирм. Слияния и поглощения в международном бизнесе. 10.17. Корпоративное управление. Формы и методы корпоративного контроля. Управление стоимостью фирмы. Роль и влияние стейкхолдеров на организацию. Миссия организации. Корпоративная

социальная ответственность. Социальная и экологическая ответственность бизнеса.

Личный вклад соискателя. Диссертационное исследование проведено соискателем самостоятельно. Положения, выносимые на защиту, разработаны лично соискателем. Автором изучен феномен глобализации и его влияние на экономическое партнерство предприятий, рассмотрены теоретические аспекты развития форм стратегического партнерства, выделены основные принципы и факторы развития форм стратегического партнерства в условиях глобализации, дана оценка расширению стратегического партнерства Республики Таджикистан со странами региона как основы двустороннего сотрудничества в промышленных отраслях, обоснованы и предложены пути расширения стратегического партнерства промышленных предприятий в форме создания и развития совместных предприятий, а также кластеризация отрасли на базе технологического партнерства.

Апробация результатов исследования. Основные теоретические и практические положения диссертационного исследования докладывались и обсуждались на научных, научно-практических международных и республиканских конференциях, и семинарах в г. Душанбе (Республика Таджикистан) в период 2018-2024 годов. По результатам исследования получены акты внедрения от Министерства промышленности и новых технологий РТ и Таджикского национального университета.

Публикации результатов диссертации. Основные положения диссертационного исследования опубликованы в 15 научных работах автора, в том числе 7 статьях в рецензируемых журналах и изданиях, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

Структура и объем диссертационной работы. Диссертация состоит из введения, трех глав, выводов и предложений, списка использованной литературы, включающего 210 наименований. Работа изложена на 200 страницах компьютерного текста, содержит 34 таблицы, и 9 рисунков.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении обоснована актуальность темы исследования, определены цель и задачи, объект, предмет и методы исследования, сформулированы научная новизна, теоретическая и методологическая основа, а также показаны научно-практическая значимость и апробация полученных результатов.

В первой главе - «**Теоретико-методологические аспекты развития форм стратегического партнерства в условиях глобализации**», рассматривается феномен глобализации и его влияние на экономическое сотрудничество предприятий, исследованы теоретические аспекты развития форм стратегического партнерства, а также изучены основные принципы и факторы развития форм стратегического партнерства в условиях глобализации.

Во второй главе - «**Анализ современного состояния и тенденций развития стратегического партнерства в промышленном секторе Республики Таджикистан**», анализируется современное состояние и тенденции развития промышленных предприятий Республики Таджикистан, рассматривается расширение стратегического партнерства Республики Таджикистан со странами региона как основы двустороннего сотрудничества в промышленных отраслях, а также ранжируются факторы, влияющие на

расширение стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан.

В третьей главе - «Основные направления укрепления стратегического партнерства промышленных предприятий в Республике Таджикистан», рассмотрена стратегия расширения стратегического партнерства промышленных предприятий в форме создания и развития совместных предприятий, изучены основные условия и возможности кластеризации промышленного сектора на базе расширения технологического партнерства промышленных предприятий.

В выводах и предложениях обобщены основные результаты диссертационного исследования.

В современных условиях одним из ключевых факторов обеспечения конкурентоспособности промышленных предприятий выступает степень их открытости и эффективное взаимодействие с внешним миром. Партнерство промышленных предприятий с различными экономическими субъектами, как на внешнем, так на внутреннем рынках, становится важным фактором обеспечения их конкурентного преимущества в турбулентной среде углубления глобализационных процессов. Последнее усиливает необходимость системного изучения методов и форм управления промышленными предприятиями с учетом расширения форм их стратегического партнерства на базе совершенствования системы менеджмента внешнеэкономической деятельности. В работе отмечается, что глобализация мировой экономики обусловила сближение экономических субъектов в различных формах их стратегического партнерства. По сути глобализация выступает в качестве причинно-следственного фактора расширения стратегического партнерства между субъектами экономики независимо от их географического расположения и отраслевой принадлежности. В этой связи, новое теоретическое осмысление феномена глобализации чрез призму необходимости расширения стратегического партнерства промышленных предприятий, как способа их вовлеченности в мирохозяйственные связи и обеспечения конкурентоспособности с учетом активизации инвестиционной и инновационной деятельности последних, приобретает особую актуальность.

При этом, важным представляется выбор методического аппарата оптимизации схем управления промышленными предприятиями в условиях углубления интеграционных процессов, способствующих/порождающих горизонтально-вертикальную многофакторность взаимодействия последних с поставщиками, партнерами, транспортно-логистическими компаниями, дистрибьюторами, конкурентами, стейкхолдерами и прочих субъектов рынка в целях их адаптации к динамично изменяющимся условиям конкурентной среды бизнеса.

Обзор содержания исследований ученых в этой области позволяет сделать вывод о том, что на современном этапе существенно обострилась конкурентная борьба между странами, активизировались процессы международного разделения труда с учетом технологического партнерства субъектов мирохозяйственных связей. При этом роль государства как главного субъекта международных отношений ослабла. Появились крупные компании, способные повлиять на развитие социально-экономических,

политических и этнокультурных тенденций по сближению экономических систем. При этом, транснациональные компании превращались в особые системы развития стратегического партнерства между различными субъектами экономических отношений. Основную ось деятельности этих компаний и институтов формирует стратегическое партнерство в различных формах его проявления.

Результатом составляющих глобализации, как развитие глобальной информационных технологий, логистики, транспортных коридоров, активизации инвестиционных процессов, установление стратегических партнерств и др., является снижение цен, доступность покупки и возможность использования товаров и услуг, различные механизмы оплаты и доступа, хранения, потребления, сближение культур и тому подобное. Благодаря экономической глобализации компании получили возможность предлагать свои товары и услуги в нужном месте и в нужное время. Безусловно, следует отметить, что самое главное преимущество процесса глобализации мировой экономики выражается в свободном участии всех стран в мировой торговле, что способствует расширению стратегического партнерства между субъектами экономики.

В работе отмечается, что глобализация и стратегическое партнерство между собой взаимосвязаны и имеют гармоничный тренд развития. По мере углубления глобализации расширяются формы стратегического партнерства. В настоящее время бурное развитие цифровых технологий порождает новые формы стратегического партнерства, основанные на сетевые взаимодействия субъектов. При этом, возникновение новых форм стратегического партнерства обусловлено необходимостью достижения стратегических целей, направленных на поиске конкурентных преимуществ и повышение конкурентоспособности как отдельных организаций, так и всей экономики в целом.

В работе обобщены основные принципы и факторы, влияющие на развитие форм стратегического партнерства в условиях глобализации, что позволило определить критерии, показатели, факторы и условия расширения стратегического партнерства в современных условиях. При этом, в условиях развивающихся стран стратегическое партнерство между промышленными компаниями развивается преимущественно в форме совместных предприятий, а также кластерных образований. Предпосылкой развитие стратегического партнерства в условиях развивающихся стран выступают меры по созданию свободной конкурентной среды, формирование и реализация эффективной инновационной и инвестиционной политики. Последнее способствует развитию более эффективных форм стратегического партнерства как синдикаты, консорциумы, конгломераты, концерны и др. При этом, важнейшей задачей менеджмента промышленных предприятий выступает создание гибкой системы реагирования на вызовы внешней среды с учетом достижения синергетического эффекта от процессов взаимодействия с партнерами. Последнее в экономической литературе получило название «бриджинга», что означает способность менеджмента организации к построению моста между внутренней и внешней средой предприятия. Механизма управления данным процессом можно представить следующим образом (рис.1).

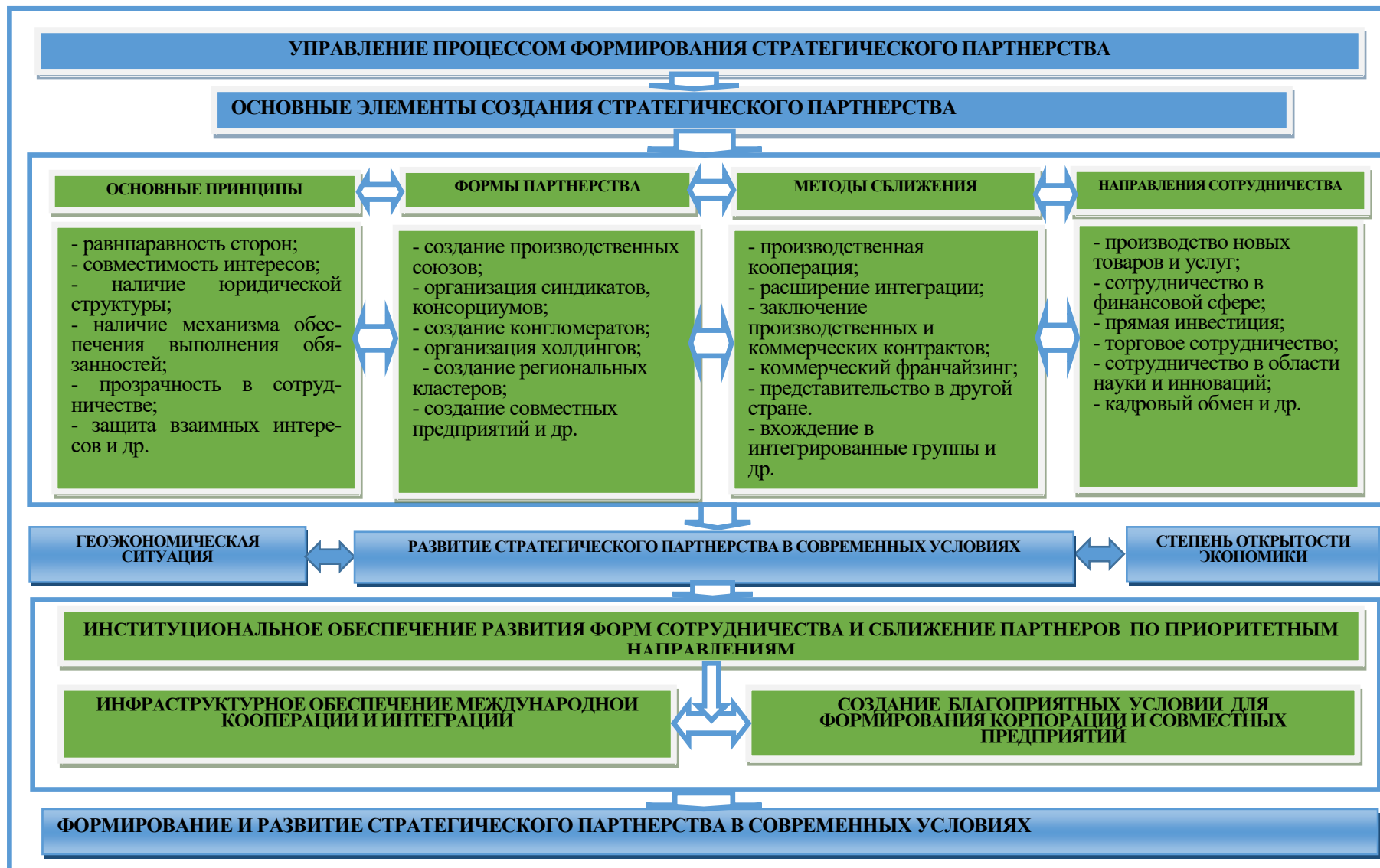

Рис. 1. Механизм формирования и развития стратегического партнерства

В работе констатируется, что все формы стратегического партнерства имеют свои преимущества и недостатки с позиции обеспечения наилучших условий взаимовыгодного сотрудничества сторон в рамках интегрируемых структур. Несомненным преимуществом стратегического партнерства выступает создание синергетического эффекта от взаимодействия двух и более сторон. При этом в каждом конкретном случае различаются масштабы и последствия преимущества и недостатки отдельных форм партнерства. В этой связи возникает необходимость классификации стратегического партнерства с учетом отдельных признаков, способствующих развитию взаимовыгодного сотрудничества в конкретных условиях. При этом, наиболее распространенные виды стратегического партнерства можно наблюдать по таким признакам как географическая близость, отраслевая принадлежность и технологическая взаимосвязь.

В работе особое внимание уделяется особенностям вертикального и горизонтального направления развития стратегического партнерства. При этом, отмечается, что эти два направления стратегического партнерства между собой тесно взаимосвязаны и оптимальное их сочетание определяет результативность реализуемых проектов в рамках формирующихся интегрируемых структур. Другим немаловажным аспектом изучения стратегического партнерства выступают формы его проявления в виде научных, социальных, образовательных, инвестиционных и экологических объединений, что характеризует специфику использования совместного капитала (рис. 2).

Таким образом, стратегическое партнерства рассматривается как естественный процесс эволюции экономического взаимодействия хозяйствующих субъектов. По мере усложнения взаимодействия хозяйствующих субъектов совершенствуется формы и методы стратегического партнерства на базе развития интеграционных процессов. Стратегическое партнерство основывается на определенных принципах, в основе которых лежат принципы, характерные для любого вида партнерских отношений, т.е., равноправие партнеров, прозрачность и открытость, взаимовыгодное партнерство и др.

В работе отмечается возрастающая роль определенных предпосылок для развития стратегического партнерства между промышленными компаниями Республики Таджикистан, как на уровне национальной экономики, так и на уровне их взаимодействия с промышленными предприятиями других стран. Необходимость реализации стратегических целей развития страны обусловила принятию кардинальных мер, направленных на индустриализации национальной экономики. По сути, обеспечение экономической безопасности Таджикистана ныне в значительной степени связывается с решением вопросов ускоренной индустриализации страны. Последнее тесно связано с расширением стратегического партнерства в промышленном секторе национальной экономики.

Анализ показал, что промышленный сектор в Республике Таджикистан в последние годы имеет положительные тенденции развития.

Рис. 2. Место стратегического партнерства в системе межфирменных отношений

За последние 8 лет количество промышленных предприятий увеличилось на 492 или 121,2%. Следует отметить, что этот период совпал с периодом экономического и финансового кризисов и неспокойной ситуации на Ближнем Востоке, а также ведение экономических санкций по отношению одного из главных стратегических партнеров Республики Таджикистан - Российской Федерации.

Индекс промышленного производства имеет устойчивый рост по сравнению с предыдущим годом. За рассматриваемый период среднегодовая численность промышленно-производственных рабочих и численность основных рабочих увеличилась на 106%, соответственно. Другими словами, компании сократили количество административного

персонала за счет внедрения современных технологий, что способствует повышению эффективности производства.

Таблица 1.

**ДИНАМИКА ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИХ
ПРОМЫШЛЕННОСТЬ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

№	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 / 2015 (% / раз.)
I	2310	2043	1999	2161	2164	2283	2397	2802	121,2
II	16770	19650	23835	26362	29543	32143	38829	43025	2,5
III	81,2	80,9	86,8	85,6	84,2	84,3	85,3	86,3	106
IV	67,0	65,9	73,8	72,1	73,2	67,7	68,3	71,2	106
V	111,3	116,0	121,3	110,6	113,2	108,8	120,8	109,7	-1,6
Примечание: I - количество промышленных предприятий, ед.; II - объем промышленной продукции в ценах 2022 г., млн. сомони; III - среднегодовая численность промышленно-производственного персонала, тыс. чел.; IV - из них рабочих, тыс. чел.; V - индексы промышленного производства в процентах к предыдущему году.									

Рассчитано по: Промышленность Республики Таджикистан. Статистический сборник // Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АСПРТ, 2023. – С. 9.

Динамика объема промышленной продукции по основным отраслям промышленности в рассматриваемый период развивалась быстрыми темпами (табл. 2.).

Значительный рост наблюдается в металлургическом производстве и выпуске готовых металлических изделий (в 8,6 раза и более), что связано с развитием стратегического партнерства предприятиях отрасли с китайскими компаниями. Среди показателей, представленных в таблице 2. только в одном случае (производства нефти и химических продуктов) наблюдается недостаточный рост и неустойчивый тренд объема производства. К сожалению, ряд межгосударственных соглашений, имеющих характер стратегического партнерства и направленных на проведение геологоразведочных работ с целью поиска месторождений нефти, газа и их дальнейшей переработки, не были до конца реализованы, что отражала уязвимость основных принципов стратегического партнерства в промышленном секторе Таджикистана.

За период с 2015 по 2022 год доля добавленной стоимости отрасли в валовом внутреннем продукте увеличилась с 15,1% до 17,0%. Относительно быстрый рост наблюдается в период с 2015 по 2021 год (23%). Численность занятых во всех отраслях промышленности увеличилась на 106%. Наибольшее развитие наблюдается в производстве резиновых и пластмассовых изделий в 6 раз, производство кожи, кожгалантереи и обуви 2,5 раза, прочие отрасли 2,2 раза, и т.д. Несомненно, эти положительные тенденции являются результатом межгосударственных соглашений по налаживанию стратегического партнерства с такими странами, как Китай, Россия, Казахстан, Турция, Иран, Узбекистан, Пакистан, Индия и др

Таблица 2.

**ДИНАМИКА ОБЪЕМА
ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ ПО ОСНОВНЫМ ОТРАСЛЯМ,**

МЛН. СОМОНИ

№	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 / 2015 (% / раз.)
I	3482	3690	4304	4900	5399	7089	7608	10383	2,9
II	1292	1520	2354	2479	2636	2870	4096	4720	3,6
III	41	49	57	63	71	91	120	137	3,3
IV	77	103	119	138	148	142	125	147	190
V	143	115	142	241	260	182	210	272	190
VI	52	62	79	105	127	87	123	77	148
VII	86	95	107	147	154	182	268	439	5,1
VIII	61	86	157	200	265	291	390	524	8,6
IX	1201	1655	2091	2298	2593	2713	2856	2924	2,4
X	1450	1850	2187	2708	3874	4978	5967	6093	4,2
XI	93	114	142	203	308	291	392	588	6,3
XII	28	30	37	38	117	138	158	193	6,9
XIII	2549	2718	3729	5688	6808	7527	8107	7622	2,9

Примечание: **I** - производство пищевых продуктов, в том числе напитков и табачных изделий; **II**. текстильное и швейное производство; **III** - производство кожи, кожгалантереи и обуви; **IV** - обработка древесины и производство изделий из дерева; **V**. целлюлозно-бумажное производство, издательская и полиграфическая деятельность; **VI** - производство нефтепродуктов; **VII** - химическое производство; **VIII** - производство резиновых и пластмассовых изделий; **IX** - производство прочих неметаллических минеральных продуктов; **X** - металлургическое производство и производство готовых металлических изделий; **XI** - машиностроение; **XII** - прочие отрасли; **XIII** - производство и распределение электроэнергии, воды, газа и тепла.

Рассчитано по: Промышленность Республики Таджикистан. Статистический сборник // Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АСПРТ, 2022, 2023. – С. 14-15.

Индекс производительности труда в отраслях промышленности с 2016 по 2022 гг. увеличился на 55,9% (табл.3). Однако эта тенденция проявлялась в разные годы с разной величиной.

Таблица 3.

ИНДЕКС ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ

ГОДЫ	В % ПО СРАВНЕНИЮ С ПРЕДЫДУЩИМИ ГОДАМИ						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2016	100	98,1	914,5	84,7	80,1	64,5	58,9
2017	101,9	100	93,2	86,3	81,6	65,7	59,9
2018	109,3	107,3	100	92,6	87,6	70,4	64,3
2019	118,0	115,9	108,0	100	94,6	76,1	69,4
2020	124,7	122,5	114,2	105,7	100	80,5	73,4
2021	155,0	152,3	142,0	131,4	124,3	100	91,2
2022	169,9	166,9	155,6	144,0	136,2	109,6	100

Рассчитано по: Промышленность Республики Таджикистан. Статистический сборник // Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АСПРТ, 2023. – С. 20.

Такой неравномерный уровень развития свидетельствует о том, что промышленные предприятия находятся под сильным влиянием факторов внешней среды, т.к., малейшее изменение во внешней среде сказывается на темпе и динамике показателей роста отрасли. Развитие интеграционных процессов, как приоритетного направления стратегического партнерства в промышленном секторе, могло бы значительно снизить влияние внешних факторов и обеспечить устойчивое развитие индекса производительности труда.

Это при том, что положительные тенденции роста количества промышленных предприятий и увеличение объема продукции по отраслям в 2022 году (табл. 4) создали возможность для расширения стратегического партнерства в промышленном секторе. Все это подтверждает необходимость формирования институциональной среды развития стратегического партнерства в промышленном секторе национальной экономики.

Таблица 4.

КОЛИЧЕСТВО ПРЕДПРИЯТИЙ И ОБЪЕМ ПРОДУКЦИИ ПО ОТРАСЛЯМ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В 2022 Г.

	КОЛИЧЕСТВО ПРЕДПРИЯТИЙ, ЕД.		ОБЪЕМ ПРОДУКЦИИ, МЛН. СОМОНИ	
	А	Б	А	Б
I	2802	2318	43025	43025
II	303	291	8906	8906
III	2318	1927	43025	26497
IV	181	179	7622	7622

Примечание: А – всего, с учетом предприятий частного сектора; Б - в том числе находятся на самостоятельном балансе; I - вся промышленность; II - горнодобывающая промышленность; III - перерабатывающая промышленность; IV - производство и распределение электроэнергии, газа и воды.

Рассчитано по: Промышленность Республики Таджикистан. Статистический сборник // Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АСПРТ, 2023. – С.14-15.

В работе констатируется необходимость расширения социально-экономического сотрудничества Республики Таджикистан с другими странами региона, а также со странами, имеющие сильное экономическое влияние. В 2023 г. в экспорте Республики Таджикистан первое место занимает Казахстан (22,6,8%), на втором месте Китай (17,7%), на третьем месте Турция (8,4%). Анализ показал, ныне национальные интересы Таджикистана во внешней среде реализуется через политику «открытых дверей». Она расширила круг партнеров Таджикистана и создала благоприятную основу для обеспечения широкого участия нашей страны в деятельности международных и региональных организаций. В структуре импорта Республики Таджикистан первую позицию занимает Россия (30,7%), вторую Казахстан (18,5%), третью Китай (16,3%). Именно эти страны считаются стратегическими партнерами Таджикистана в регионе. Если анализировать более глубоко с учетом ряда факторов, наиболее главным стратегическим партнерам Таджикистана выступает Узбекистан, потенциал сотрудничества с которым, особенно в отраслях промышленности, наиболее велик. В будущем, в целях расширения стратегического партнерства в отраслях промышленного сектора, в первую очередь, следует уделить особое внимание следующим вопросам: создание совместных комиссий; открытие торговых представительств двух стран; проведение выставок товаров промышленного производства; развитие институциональной основы взаимодействия в сфере науки и образования, формирование инфраструктурных основ развития предпринимательства с учетом расширения стратегического партнерства субъектов хозяйственной деятельности и др. Немаловажное значение имеет определение государственных квот для студентов высших учебных заведений этих двух стран; создание правовой базы сотрудничества промышленных компаний двух стран с учетом реализации принципов стратегического партнерства и т.п.

С самого начала двустороннее и многостороннее сотрудничество между Таджикистаном и Казахстаном проходило в атмосфере взаимовыгодности и взаимопонимания, и в настоящее время они находятся на высоком уровне развития. При обсуждении важных вопросов международного и регионального характера позиции сторон согласуются, и стороны в основном имеют близкие или схожие позиции.

Легкая промышленность, цветная металлургия, энергетика, транспорт, связь и сельское хозяйство составляют основу экономического сотрудничества между Таджикистаном и Казахстаном. Несмотря на достижение в последние годы положительных результатов нереализованным остается огромный потенциал стратегического партнерства между промышленными предприятиями Таджикистана и Казахстана, что требует дальнейшего поиска путей налаживания взаимовыгодного сотрудничества между нашими странами.

**Таблица 5. УДЕЛЬНЫЙ ВЕС СТРАН-ПАРТНЕРОВ В СТРУКТУРЕ
ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН В 2017-2022 гг.**

Страны-партнеры	№	млн. долл. США						%						Место					
		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Казахстан	I	324,3	299,9	218,2	152,2	360,1	483,9	27,1	27,94	18,57	10,8	16,8	22,6	1	2	2	2	1	1
	II	514,6	536,6	739,3	757,5	818,5	957,3	18,5	17,03	22,07	24,0	19,4	18,5	3	3	2	2	2	2
Китай	I	35,4	57,1	55,5	34,4	159,6	368,3	8,3	5,32	4,72	2,4	7,4	17,2	8	5	5	6	4	2
	II	556,3	594,1	605,5	438,4	679,7	841,7	20,0	18,85	13,9	18,07	16,1	16,3	2	2	3	3	3	3
Турция	I	233,2	276,5	233,8	203,0	232,2	179,6	19,5	25,76	19,90	14,4	10,8	8,4	2	2	1	1	2	3
	II	105,4	124,9	143,5	119,6	158,3	171,6	3,8	3,96	4,28	3,8	3,8	3,3	5	5	5	5	5	5
Узбекистан	I	57,1	155,3	172,0	83,5	129,6	178,3	4,8	14,47	14,64	5,9	6,0	8,3	6	3	3	3	3	4
	II	69,3	133,2	190,2	250,2	318,2	377,0	2,5	4,23	5,67	7,9	7,6	7,3	6	4	4	4	4	5
Иран	I	30,4	35,2	18,1	9,4	38,9	114,4	2,5	3,28	1,54	0,7	1,8	5,3	10	7	7	10	6	5
	II	61,4	62,1	46,2	48,3	82,0	123,8	2,2	1,97	1,37	1,5	1,9	2,4	7	8	8	8	8	7
Россия	I	32,1	55,2	44,3	41,0	72,5	88,2	2,7	5,14	3,77	2,9	3,4	4,1	9	6	6	5	5	7
	II	903,8	967,9	1009	932,6	1280	1585	32,6	30,72	30,13	29,6	30,4	30,7	1	1	1	1	1	1
Италия	I	16,0	16,1	11,0	15,4	10,6	15,0	1,3	1,50	0,93	1,1	0,5	0,7	14	10	10	7	9	8
	II	17,8	36,0	34,5	22,8	22,4	27,9	0,6	1,4	1,03	0,7	0,5	0,5	-	14	13	13	14	12
Пакистан	I	16,7	10,1	10,4	14,2	15,2	3,1	1,4	0,94	0,88	1,0	0,7	0,6	13	12	11	8	8	9
	II	24,6	52,4	45,9	11,5	17,1	19,4	0,9	1,66	1,37	0,4	0,4	0,4	13	9	9	14	10	13
Кыргызстан	I	10,9	14,1	11,4	9,6	5,3	1,2	0,9	1,31	0,97	0,7	0,2	0,1	16	11	9	11	11	11
	II	37,9	48,2	42,8	27,2	20,5	13,8	1,4	153	1,27	0,9	0,5	0,3	9	10	11	11	13	14

Примечание: I – экспорт; II – импорт.

Рассчитано по: Внешнеэкономическая деятельность Республики Таджикистан. Статистический сборник // Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан. – Душанбе: АСПРТ, 2020, 2022, 2023. – С. 14-15.

Во внешней политике Таджикистана Российская Федерация занимает особое положение в масштабах Содружества Независимых Государств и признается основным стратегическим партнером. В настоящее время стратегическое партнерство Республики Таджикистан и Российской Федерации наиболее ярко выраженными образом развивается по таким направлениям как энергетика, горная металлургия и трудовая миграция. В российском экономическом пространстве активно вовлечены таджикские предприниматели. В будущем предусматривается участие российских компаний в строительстве новых ГЭС, добычи нефти, угля и драгоценных металлов.

Народы Таджикистана и КНР объединяют многовековые связи экономического и культурного взаимодействия. После приобретения независимости Таджикистан существенно расширил спектр экономического сотрудничества с КНР. Учитывая реальные потребности в развитии двусторонних отношений и стремительное расширение сотрудничества между двумя странами в различных сферах, Таджикистан и Китай достигли договоренности об установлении двусторонних отношений стратегического партнерства.

В настоящее время промышленные предприятия КНР выступают в качестве основного инвестора в различные сферы промышленного комплекса Таджикистана. Инвестиции КНР в транспортную и энергетическую инфраструктуру Таджикистана создали соответствующие предпосылки для развития стратегического партнерства между промышленными компаниями обеих стран. При этом, высокий уровень менеджмента китайских компаний способствует решению проблем, возникающих на начальных стадиях экономического взаимодействия. Последнее выступает в качестве наиболее ключевого фактора успешного функционирования совместных предприятий с участием китайских партнеров. Постоянно увеличивается объем китайских инвестиций в Таджикистан, в частности, в области горнодобывающей и текстильной промышленности, энергетики, транспорта и сельского хозяйства. Важно отметить, что высокий уровень конкурентоспособности китайских компаний, их опыт и умение адаптации в различных ситуациях способствует стабильному развитию стратегического партнерства между промышленными предприятиями обеих стран. При этом, особое внимание уделяется запуску совместных производств по переработке местного сырья, в том числе в отраслях легкой, пищевой и минерально-сырьевой промышленности.

Таким образом, можно с уверенностью сказать, что в Таджикистане созданы прочные основы для развития стратегического партнерства промышленных компаний с компаниями стран дальнего и ближнего зарубежья. Благодаря рациональной политике государства наладились хорошие отношения с соседними странами и рядом сверхдержав мира. Это прекрасная возможность для промышленных компаний нашей страны, которую следует использовать на необходимом уровне и качестве для установления и расширения стратегического партнерства. Важно, чтобы

промышленные предприятия страны развивали свою внешнеэкономическую деятельность в направлении укрепления стратегического партнерства.

В работе констатируется, что стратегическое партнерство, как и все другие формы экономической деятельности, развивается и совершенствуется под влиянием определенных факторов или сталкивается с проблемами и препятствиями. В целях выявления факторов, препятствующих развитию стратегического партнерства в работе разработана эконометрическая модель. Для определения факторов, влияющих на расширение стратегического партнерства, следует рассмотреть группу факторов, происходящих из совокупности факторов развития деловой среды в стране. К факторам, ограничивающим бизнес-среду относятся неэффективная экономическая политика, нестабильность на макроэкономическом уровне, высокие ставки налоговых и таможенных пошлин, коррупция, ставки банковского финансирования, уровень преступности, низкий уровень квалификации человеческих ресурсов, судебной системы, неэффективная политика регулирования рынка труда, неразвитость инфраструктурных объектов, административная бюрократия, качество государственных услуг и др.

Статистической выборкой данного исследования являются все негосударственные компании, экспортировавшие свою продукцию в 2022 году (табл. 6). Размер выборки был рассчитан с использованием уравнения Кохрана.

Таблица 6.

КЛАССИФИКАЦИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

ПОКАЗАТЕЛЬ	ШИРКАТ	ТЕЪДОД	УДЕЛЬНЫЙ ВЕС, (%)	100 %
Размер компании	Малый	76	31,5	+
	Средний	148	61,5	
	Крупный	17	7	
Вид деятельности	Производство	65	27	+
	Торговля	93	39	
	Услуги	83	34	
Опыт работы	от 1 до 3 лет	21	9	+
	от 4 до 6 лет	118	49	
	от 5 до 10 лет	54	22	
	Более 10 лет	48	20	
Сфера деятельности	Пищевая промышленность	31	13	+
	Легкая промышленность	35	15	
	Мясо и молоко	56	23	
	Добыча	43	18	
	Запчасти	27	11	
	Другие области	49	20	
Объем экспорта (долл. США)	До 1 млн.	112	46	+
	От 1 до 3 млн	82	34	
	Более 3 млн.	47	20	
Наличие стратегических партнеров	Мало	88	36,5	+
	Очень мало	60	25	
	Среднее	72	30	
	Много	16	6,5	
	Очень много	5	2	

Гипотезы исследования: 1. Существует связь между стабильностью деловой среды и показателями экспортной деятельностью предприятий. 2. Существует связь между стратегическим партнерством и показателями экспортной деятельности предприятий.

На первом этапе производился расчет связи между стабильностью деловой среды и показателями экспортной деятельности предприятия. На основании уровня значимости корреляционного теста Спирмена, который меньше 0,05, делаем вывод об отклонении нулевой гипотезы и подтверждении гипотезы корреляции (коэффициент корреляции 0,86).

То есть, существует сильная корреляция между бизнес-средой и показателями экспортной деятельности компаний. Таким образом, первая гипотеза исследования подтверждается. То есть, между стабильностью бизнес-среды и показателями экспорта существует значительная и относительно сильная связь. Во втором этапе была рассчитана связь между стратегическим партнерством и показателями экспортной деятельности предприятий. И здесь теста Спирмена меньше 0,05, а коэффициент корреляции равен 0,88. Это означает, что между указанными переменными показателями имеется положительная связь.

Далее, осуществляем эконометрический анализ факторов, влияющих на стратегическое партнерство компаний экспортеров. Результаты регрессионной модели представлены в таблице 7.

Таблица 7.

РЕЗУЛЬТАТЫ РЕГРЕССИОННОЙ МОДЕЛИ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ИНДЕКС УСТОЙЧИВОСТИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА

Факторы, влияющие на стратегическое партнерство	Коэффициент	t-статистика	Корреляция
Качество продукта	0,01***	4,3	0,37
Ставки таможенных пошлин	0,0005***	3,75	0,18
Доступ к информации	0,008***	2,64	0,081
Поставка сырья	- 0,045***	3,86	0,22
Развитие коммуникационных технологий	0,003**	2,33	0,083
Государственная поддержка предпринимателей	0,15**	2,01	-
Привлекательные инвестиции	0,007**	1,92	0,24
Нормативные акты	0,012**	4,3	0,37
Развитие банковской системы	0,0055**	3,75	0,18
Квалификационный уровень управленческого персонала	0,058**	2,64	0,081
Стабильность обменного курса	0,145**	2,01	-
Наличие стратегических соглашений со странами-партнерами	0,043**	2,33	0,083
Положения о налогообложении	0,145**	2,01	-
F – Фишер	11,74***	-	1,7
R ²	0,28	-	0,44
<i>Примечание: ***, **, * указывают корреляцию на уровне 10, 5 и 1 соответственно.</i>			

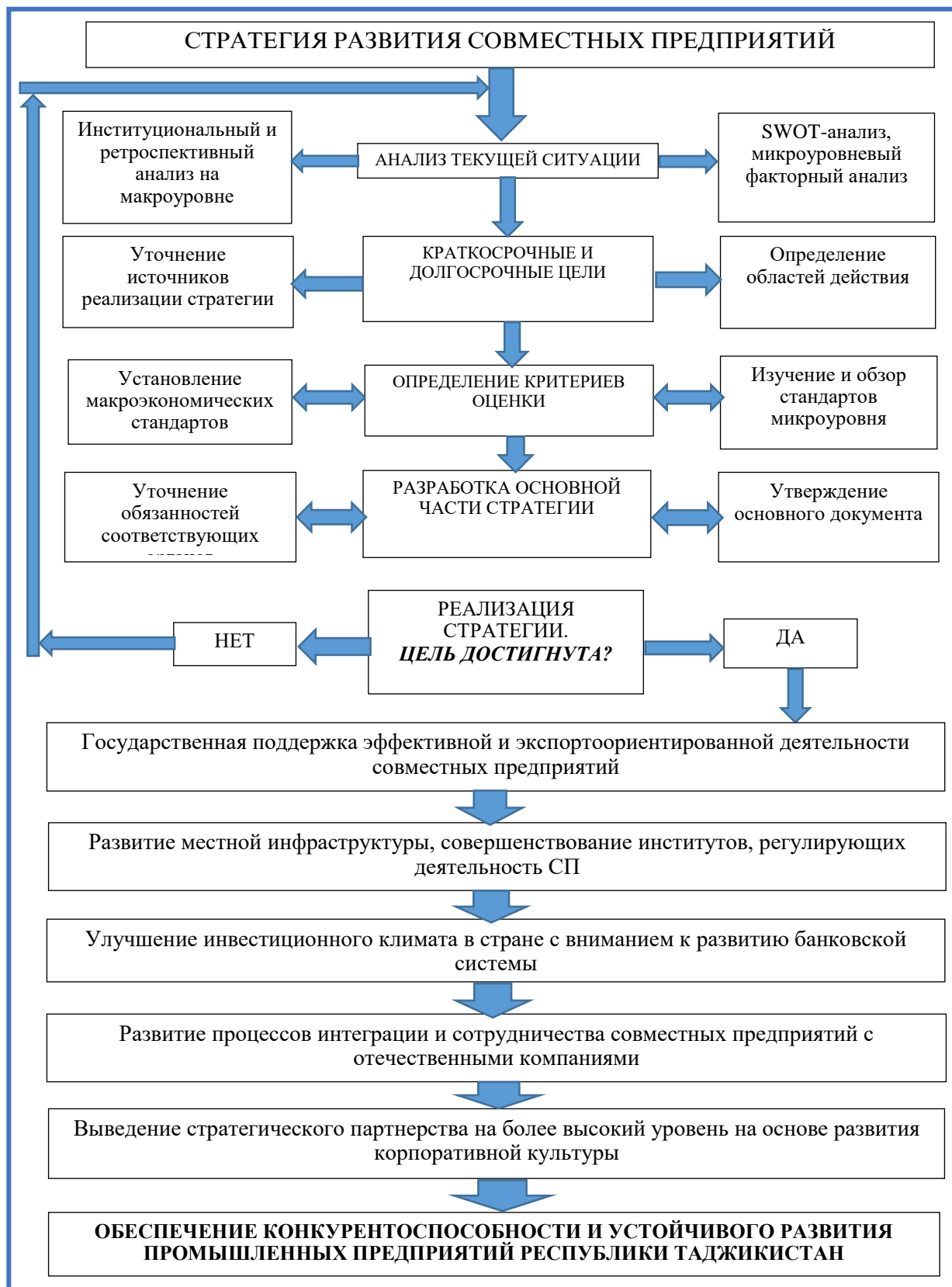

Рис. 3. Алгоритм разработки и реализации стратегии развития совместных предприятий в Республике Таджикистан

По результатам данной модели, среди исследуемых переменных значимое положительное влияние оказывают переменные качества продукции, таможенные ставки, поставки сырья, развитие коммуникационных технологий, а переменная устойчивость национальной валюты, наличие стратегических соглашений и государственная поддержка в меньшей степени влияют на стабильность стратегического партнерства. Среди рассмотренных факторов наибольшее влияние на расширение стратегического партнерства оказывает фактор «Таможенные соглашения» (14%). На второй позиции находится фактор «Нормативные акты, регулирующие экспортную и импортную деятельности. Фактор «Доступ к информации» стоит на третьем месте, что также не случайно.

В работе предложены основные направления развития стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан. При этом, особый акцент делается на стратегию расширения стратегического партнерства промышленных компаний в форме создания и развития совместных предприятий. Если в 2002 г. количество совместных предприятий в Республике Таджикистан составляло 101 ед. то в 2021 г. этот показатель увеличился до 624 или возрос в 6,1 раз. Однако уровень эффективности функционирования СП, особенно с учетом развития импортозамещающего и экспорта, ориентированного производства оставляет желать лучшего. В таких условиях целесообразно принятие конкретных мер в виде разработки и реализации Стратегии развития совместных предприятий в Республике Таджикистан. Методические аспекты такой стратегии можно описать в виде алгоритма следующим образом (рис. 3).

В работе отмечается, что одним из важных направлений расширения стратегического партнерства в промышленном секторе является создание региональных кластеров. Стоит отметить, что сегодня промышленные кластеры выступают активным субъектом продвижения стратегического партнерства в большинстве промышленно развитых стран. Исследование проблем и перспектив развития и развития промышленных кластеров с учетом основных принципов стратегического партнерства является одной из важных задач для достижения и обеспечения конкурентоспособности отечественных компаний. Промышленные кластеры в Республике Таджикистан официально еще не сформированы, но в ряде случаев можно наблюдать их признаки (в форме стратегического партнерства промышленных компаний). При этом одним из важнейших и приоритетных направлений стратегического партнерства, оказывающим ключевое влияние на формирование промышленных кластеров, признано технологическое партнерство. Технологии в настоящее время выступают в качестве ключевого фактора обеспечения конкурентоспособности хозяйствующих субъектов. Последнее имеет важное значение для налаживания взаимовыгодного сотрудничества с учетом реализации принципов стратегического партнерства. Неконкурентоспособные компании не способны обеспечить реализацию принципов стратегического

партнерства, вследствие чего упускают хорошие возможности использования инновационных достижений партнеров по бизнесу. Все это указывают на актуальность и своевременность расширения технологического партнерства как приоритетного направления развития стратегического партнерства. Важно отметить, что технологическое партнерство проявляется в различные формы, важнейшим из которых выступают партнерство в сфере научно-исследовательской деятельностью. Для определения степени влияния отдельных факторов на процесс расширения технологического партнерства промышленных предприятий и формирования региональных кластеров разработана математическая модель. В число респондентов вошли 187 предпринимателей.

Размер выборки на основе критерия Моргана составил 126 человек, в итоге было собрано 114 анкет, что составляет 91% от общего количества анкет. По критерию Харриса возврат 70% анкет гарантирует достоверность полученных результатов. Результаты представлены в табл.8.

Таблица 8.

Результаты эконометрического анализа

ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ	ПОЛУЧЕННЫЕ УРОВНЕНИЯ
В какой степени создание благоприятной среды для технологического партнерства влияет на его конечные результаты	$x^2 = 294,52$ $x^2 df = (5 - 1)(6 - 1) = 20 = 37,5$
В какой степени нормативно-правовое обеспечение технологического партнерства влияет на его конечные результаты	$x^1 = 97,432$ $x^2 df = (5 - 1)(7 - 1) = 24 = 42,98$
В какой степени сроки реализации технологического партнерства влияют на его конечные результаты	$x^1 = 337,104$ $x^2 df = (5 - 1)(7 - 1) = 24 = 42,98$
Как лидерство и управление технологическим партнерством влияют на его прибыль	$x^1 = 241,677$ $x^2 df = (5 - 1)(7 - 1) = 20 = 37,57$

Полученные результаты показывают, что поскольку расчетное X^1 во всех случаях больше X^2 , то вероятность (гипотеза) нуля отвергается, и с вероятностью 99% можем утверждать, что рассмотренные факторы (произведенные от поставленных вопросов) оказывают существенное положительное влияние на его конечные результаты. По результатам анализа можно отметить следующие моменты: в Таджикистане до сих пор господствует система право применения и формализма. Соответственно, на уровне крупных и средних предприятий, по крайней мере, разработка программ и уставов, связанных с развитием технологического партнерства, является важным условием эффективности этого вида стратегического партнерства; информационное обеспечение процессов технологического партнерства признается вторым важным фактором. Осведомленность сотрудников о философии, целях и задачах технологического партнерства, знакомство сотрудников с системой технологического партнерства в других странах,

осведомленность сотрудников о своих ролях, поощрение и стимулирование сотрудников к вступлению в технологическое партнерство, в совокупности имеют ключевое значение.

Таким образом, развитие и одного из ведущих видов стратегического партнерства - промышленных кластеров находится в тесной зависимости от формирования и развития технологического партнерства между компаниями. В связи с этим следует предпринять усилия в русле политики расширения стратегического партнерства для формирования промышленных кластеров путем постепенного ускорения технологического партнерства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основные научные результаты диссертации

Проведенные исследования позволили представить следующие выводы и рекомендации.

1. Глобальные изменения в современном мире обусловили появление новых форм взаимодействия между экономическими субъектами. Ключевой целью менеджеров компании становится поиск путей и механизмов взаимовыгодного сотрудничества с учетом применения внутренних ресурсов для реализации стратегического партнерства. Главная задача государственных институтов сегодня состоит в том, чтобы сделать глобализацию положительным фактором для развития национальной экономики. Одним из способов реализации данной цели выступает расширение стратегического партнерства промышленных предприятий [2-А;3-А].

2. Стратегическое партнерство основано на эффективном использовании потенциала взаимодействия между двумя или более компаниями. Роль менеджмента в этом процессе заключается в нахождении точек прикосновения взаимных выгод. Соответственно, стратегическое партнерство должно основываться на общих и разделяемых ценностях. При этом, партнеры в процессе стратегического сотрудничества остаются независимыми. Для Республики Таджикистан примечателен опыт других стран с точки зрения возможностей их использования в процессе дальнейшего совершенствования механизмов управления национальной экономической системой, ее приспособления к мировым условиям развития производственных процессов [1-А;3-А;5-А].

3. Усиление процессов глобализации способствовало развитию интеграционных процессов между промышленными предприятиями различных стран в различных формах стратегического партнерства. Стратегическое партнерство способствовало взаимообмену навыками, опытами, ресурсами, технологиями, научными достижениями и др. составляющими обеспечения конкурентных преимуществ на внешнем и внутреннем рынке. Последнее обуславливает поиска оптимальных вариантов налаживания стратегического партнерства с учетом совершенствования институциональных и инфраструктурных основ развития внешнеэкономической деятельности, направленных на достижения

параметров конкурентоспособности отечественных компаний в среде мирохозяйственных отношений [3-А;9-А].

4. В последние годы Таджикистан использует все возможности, включая предоставление различных льгот хозяйствующим субъектам, для перехода из аграрно-индустриальной в индустриально-аграрной модели развития. Решение этой проблемы предполагает формированию соответствующей институциональной среды для развития стратегического партнерства. При этом, следует учесть, что для развития стратегического партнерства между промышленными предприятиями необходимо инфраструктурное обеспечение их эффективного взаимодействия [2-А;5-А].

Рекомендации по практическому использованию результатов

5. В целях расширения стратегического партнерства Республики Таджикистан со странами региона необходимо создание благоприятных институциональных условий развития стратегического партнерства между промышленными предприятиями стран/партнеров и Таджикистана, таких как Российская Федерация, Узбекистан, Иран, Китай, Турция и др. Следует отметить, что стратегическое партнерство между различными компаниями основывается прежде всего на доверии и учете взаимовыгодных условий, что требует разработки научно обоснованного механизма [5-А;7-А].

6. Результаты математического моделирования показали, что между условиями деловой среды бизнеса и стратегическим партнерством имеется тесная корреляционная связь. Так, в последние году относительная устойчивость национальной валюты по отношению к долл. США и российского рубля стала положительным фактором развития некоторых форм стратегического партнерства между промышленными компаниями в стране. Немаловажное влияние также имели институциональные условия открытия нового бизнеса, финансовая поддержка, доступ к информации, ставки таможенных пошлин, доступность сырья, государственная поддержка. Ранжирование этих и других факторов, позволили выделить наиболее перспективные стратегии развития импортозамещения в промышленных предприятиях на базе расширения стратегического партнерства [5-А].

7. В условиях развивающихся стран, к которым относятся Республика Таджикистан, наиболее перспективной формой стратегического партнерства выступают совместные предприятия. На базе анализа современного состояния и тенденции развития совместных предприятий в Республике Таджикистан разработан алгоритм создания и успешного функционирования СП с участием иностранного капитала, учитывающего широкого использования принципов стратегического партнерства. Использование данного алгоритма может способствовать СП в Республике Таджикистан [1-А].

8. Следует больше внимания уделять решению проблем внедрения современных технологий, совершенствованию структур управления предприятием, обеспечению квалифицированных кадров. Создание стимула для создания новых промышленных предприятий с участием иностранного капитала в свободных экономических зонах являются

одними из приоритетных направлений развития СП. При этом, развитие национальной концепции развития стратегического партнерства промышленных предприятий с учетом поиска новых методов налаживания эффективного взаимодействия с успешными компаниями развитых стран выступает в качестве приоритетного направления достижения параметров конкурентоспособности на внешних рынках [1-А;3-А].

9. В современных условиях с учетом углубления интеграционных процессов расширяются формы стратегического партнерства. При этом особое значение приобретают различные формы стратегического партнерства, основанные на технологическое сотрудничества промышленных предприятий. Последнее выступает как важными фактором создания соответствующих условий для формирования промышленных кластеров. Для естественного формирования промышленных кластеров технологическое партнерство должно развиваться сбалансированно на разных уровнях [2-А;3-А].

10. Реализация следующих мер может наиболее эффективным образом содействовать развитию технологического партнерства: осведомленность сотрудников о философии, целях и задачах технологического партнерства; ознакомление сотрудников с системой технологического партнерства в других странах; формирование доверия между руководителями и сотрудниками в процессе технологического партнерства; обеспечение прозрачности процесса реализации технологического партнерства; обеспечение мотивации сотрудников на выполнение определенных показателей технологического партнерства и др. Таким образом, в современных условиях система менеджмента в промышленных предприятиях призвана учитывать эффекта взаимодействия с другими хозяйствующими субъектами как наиболее ключевого фактора обеспечения конкурентоспособности и достижения стратегических целей организации с учетом реализации основных принципов стратегического партнерства [5-А;8-А;9-А].

ПУБЛИКАЦИЯ ОСНОВНЫХ НАУЧНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ДИССЕРТАЦИИ

А) В рецензируемых журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

[1-А]. Махмадуллоев, А.С. Шарикии технологӣ чун самти афзалиятноки шарикии стратегӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Махмадуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2024. – №3. – С. 206-210. ISSN 2413-5151.

[2-А]. Махмадуллоев, А.С. Такмили механизми идоракунии шарикии стратегии ҷамъиятҳои саҳомӣ [Матн] А.С. Махмадуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2023. – №3. – С. 119-128. ISSN 2413-5151.

[3-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Асосҳои назариявии мукамалгардонии муҳити институтсионалии инкишофи корхонаҳои муштарак [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2022. – №4. – С. 66-72. ISSN 2413-5151.

[4-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Самаранокӣ ва маъмурикунонии андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, С.А. Деҳқонов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. – №8 – С. 199-203. ISSN 2413-5151.

[5-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Арзёбии умумии инкишофи баҳши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо таваҷҷӯҳ ба густариши шарикӣ стратегӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, З. Қосимова // Идоракунии давлатӣ, Маҷаллаи илмию сиёсии Академияи идоракунии давлати назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. – №4/2 (49). – С. 63-77. ISSN 2664-0651.

[6-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Ҷанбаҳои назариявии инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, Д.А. Ходиев, Ҳ. Давлатов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. – №4. – С. 87-93. ISSN 2413-5151.

[7-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Таҳлили вазъи муосири фаъолияти корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, Э. Миршарипов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – Душанбе, 2020. – №1. – С. 152-157. ISSN 2413-5151.

Б) Научные статьи, опубликованные в других научных изданиях.

[8-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Тамоюлҳои асосии рушди корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев, А.З. Ҳафизов, С.А. Деҳқонов, С.М. Ҳайдаров, // Паёми Донишқадаи омӯзгорӣ Тоҷикистон дар ноҳияи Рашт. – Рашт, 2020. – № 2 (2). – С. 78-84.

[9-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Принципҳои асосӣ ва авомили ммассир ба инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи байналҳалқии илмию амалӣ дар мавзӯи «Амалисозии ҳадафҳои рушди устувор: таҷрибаи ҳоричӣ ва миллӣ» (ш. Душанбе, 13 октябри соли 2020). – С. 583-587.

[10-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Захираҳои иттилоотии корхонаю ташкилотҳо [Матн] // А.С. Маҳмадуллоев / Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзӯи «Равишҳои стратегии идоракунии давлатӣ ва маҳаллӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ», (ш. Душанбе, 5 апрели соли 2019). – С.131-134.

[11-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Фаъолияти корхонаҳои муштарак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: Вазъи муосир [Матн] // А.С. Маҳмадуллоев, А. Абдуллозода / Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию-назариявӣ дар

мавзӯи «Танзими андозию бучетии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шраоити муосир» (ш. Душанбе, 22 апрели 2019). – С.163-170.

[12-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Назорати молиявӣ: нақш, мақом ва шаклҳои он дар идоракунии иқтисодиёт [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Идоракунии стратегӣ ва таъмини самаранокии захираҳои энергетикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (ш. Душанбе, 6 декабри соли 2019). – С.164-166.

[13-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Системаи иттилоотӣ, иқтисодӣ - баҳши муҳими фаъолияти идоракунӣ [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ, илий-назариявӣ «Меъроси ниёгон, эҳёи ҳунароҳои мардумӣ дар даврони истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», (Душанбе, 27 – уми апрели соли 2019). – С.214-217.

[14-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Земельный налог – основной рычаг финансового регулирования в современных условиях (на материалах Раштского района Республики Таджикистан) [Текст] / А.С. Маҳмадуллоев, Ё.А. Саторов // Журнал Научное знание современности, Международный научный журнал. Выпуск – №4. –Казань, 2019. – С.26-32. ISSN 2541-7827

[15-А]. Маҳмадуллоев, А.С. Нақши сайёҳи ва ҳунароҳои мардумӣ дар рушди иқтисодиёти мамлакат [Матн] / А.С. Маҳмадуллоев // Маводи конференсияи илмию назариявӣ «Истиқлолият дастоварди бузурги миллати тоҷик». – Рашт, 5-уми сентябри соли 2018. – С. 190-198.

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Маҳмадуллоев Аҳмадҷон Саидҷонович дар мавзуи “Инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ (дар мисоли баҳши саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон)” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050700 - Менечмент (6D050701 - Менечмент)

Калидвожаҳо: шарикӣ стратегӣ, ҷаҳонишавӣ, менечмент, корхонаҳои саноатӣ, принципҳои шарикӣ стратегӣ, шаклҳои шарикӣ стратегӣ, корхонаҳои муштарак, синдикатҳо, иттиҳодияҳо, конгломератҳо, ширкатҳои фаромиллӣ, шарикони стратегӣ, рақобатпазирӣ, вориidotивазкунӣ, содирот, шарикӣ технологӣ, кластер, инноватсия.

Аҳамияти мавзуи таҳқиқотиро нақши афзояндаи шарикӣ стратегӣ ҷиҳати таъмини рақобатпазирӣ ширкатҳои саноатӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ иқтисодӣ муайян менамояд.

Таҳқиқоти диссертсионӣ ба концепсияи идоракунии рақобатпазирӣ ширкатҳои саноатӣ дар асоси эҷоди таъсири синергетикӣ аз ҳамкорӣ бо шарикони иқтисодӣ дар шароити шиддатҳои равандҳои ҷаҳонишавӣ асос ёфтааст. Натиҷаи асосии ҷаҳонишавӣ тақсмоти ҷаҳонӣ меҳнат, муҳочират ва тамаркузи сармоя, қувваи қорӣ, захираҳои истеҳсоли дар миқёси тамоми дунё, стандартизатсиякунонии қонунгузорӣ, равандҳои иқтисодӣ ва технологӣ, инчунин ба ҳам наздикшавӣ ва пайванди фарҳангии кишварҳои мухталиф мебошад. Ин раванди объективӣ, ки ҳислати системавӣ дошта, тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа фаро мегирад. Аз тарафи дигар ин раванд – раванди ҳамгироии ширкатҳо дар асоси шарикӣ стратегӣ мебошад. Дар асл, дар шароити кунунӣ шарикӣ стратегӣ ба омили муҳимтарини таъмини рақобатпазирӣ, ба роҳ мондани фаъолияти навоарона ва татбиқи самараноки потенциали содиротии корхонаҳои саноатӣ табдил меёбад ва омӯзиши роҳи усулҳои гузариши он дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи муҳими илмӣ ба ҳисоб меравад.

Ҳадафи таҳқиқоти диссертсионӣ асоснок намудани ҷанбаҳои назариявии рушди шаклҳои шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ ва таҳияи пешниҳоди тавсияҳои амалӣ оид ба гузариши шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити саноатикунӣ иқтисодӣ кишвар мебошад.

Дар қорӣ диссертсионӣ падидаи ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба шарикӣ иқтисодии корхонаҳо баррасӣ гардида принципҳои асосӣ ва авомили муассир ба инкишофи шаклҳои шарикӣ стратегӣ, чун омили муҳими таъмини рақобатпазирӣ корхонаҳои ватанӣ, ошқор ва дастабандӣ гардидаанд. Дар робита ба ин шаклҳои мухталифи шарикӣ стратегӣ бо тавачҷуҳ ба истифодаи онҳо дар шароити иқтисоди қушод ва хурди Тоҷикистон нишони дода шудаанд. Омилҳо ва сабабҳои, ки ба рушди шарикӣ стратегӣ корхонаҳои саноатӣ ба сифати монеа зоҳир мешавад, аз тариқи моделсозии риёзӣ санҷида шудаанд.

Инкишофи корхонаҳои саноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити кунунӣ таҳлил ва арзёбӣ гардида, нақшу аҳамияти шарикӣ стратегӣ дар боло бардоштани нишондиҳандаҳои иқтисодӣ онҳо ошқор карда шудааст. Инчунин самтҳои асосии таҳкими шарикӣ стратегӣ ширкатҳои саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тавачҷуҳ ба бунёд ва инкишофи корхонаҳои муштарак ва кластерҳои минтақавӣ дар заминаи гузариши шарикӣ технологӣ пешниҳод шудаанд.

АННОТАЦИЯ

на автореферат диссертации Махмадуллоева Ахмаджона Саидджоновича на тему “Развитие форм стратегического партнерства в условиях глобализации (на материалах промышленного сектора Республики Таджикистан)” на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора по специальности 6D050700 - Менеджмент (6D050701 - Менеджмент)

Ключевые слова: стратегическое партнерство, глобализация, управление, промышленные предприятия, принципы стратегического партнерства, формы стратегического партнерства, совместные предприятия, синдикаты, концерны, конгломераты, транснациональные компании, стратегические партнеры, конкурентоспособность, импортозамещение, экспорт, технологическое партнерство, кластер, инновации.

Актуальность темы исследования определяется возрастающей ролью стратегического партнерства для обеспечения конкурентоспособности промышленных компаний в условиях глобальной экономики.

В основе диссертационного исследования лежит концепция управления конкурентоспособностью промышленных компаний на базе создания синергетического эффекта от взаимодействия с экономическими партнерами в условиях усиления процессов глобализации. Основным результатом глобализации является глобальное разделение труда, миграция и концентрация капитала, рабочей силы, производственных ресурсов в глобальном масштабе, стандартизация законодательства, экономических и технологических процессов, а также сближение и культурная связь разных стран. Это объективный процесс, который носит системный характер и охватывает все сферы жизни общества. С другой стороны, этот процесс представляет собой процесс интеграции компаний на основе стратегического партнерства. По сути, в нынешних условиях стратегическое партнерство становится важнейшим фактором обеспечения конкурентоспособности, налаживания инновационной деятельности и эффективной реализации экспортного потенциала промышленных предприятий. Изучение путей и методов его расширения в условиях Республики Таджикистан считается важной научной проблемой.

Целью диссертационного исследования является обоснование теоретических аспектов развития стратегического партнерства промышленных предприятий и разработка практических предложений и рекомендаций по расширению стратегического партнерства промышленных предприятий Республики Таджикистан в условиях индустриализации национальной экономики.

В связи с этим обозначены различные формы стратегического партнерства с упором на их использование в условиях открытой и малой экономики Таджикистана. С помощью математического моделирования проверены факторы и причины, препятствующие развитию стратегического партнерства промышленных предприятий.

Проанализировано и оценено развитие промышленных компаний Республики Таджикистан в современных условиях, выявлена роль и значение стратегического партнерства в повышении их экономических показателей. Также представлены основные направления укрепления стратегического партнерства промышленных предприятий Таджикистана с учетом создания и развития совместных предприятий и региональных кластеров в контексте расширения технологического партнерства.

ANNOTATION

on the abstract of the dissertation of Mahmaddulloev Ahmadjon Saidjonovich on the theme “Development of forms of strategic partnership in the context of globalization (based on the materials of the industrial sector of the Republic of Tajikistan)” for the degree of Doctor of Philosophy (Ph.D), doctor on specialty 6D050700 - Management (6D050701 - Management)

Key words: strategic partnership, globalization, management, industrial enterprises, principles of strategic partnership, forms of strategic partnership, joint ventures, syndicates, concerns, conglomerates, transnational companies, strategic partners, competitiveness, import substitution, export, technological partnership, cluster, innovation.

The relevance of the research topic is determined by the growing role of strategic partnerships to ensure the competitiveness of industrial companies in a global economy.

The dissertation research is based on the concept of managing the competitiveness of industrial companies based on creating a synergistic effect from interaction with economic partners in the context of intensifying globalization processes. The main result of globalization is the global division of labor, migration and concentration of capital, labor, production resources on a global scale, standardization of legislation, economic and technological processes, as well as the rapprochement and cultural connections of different countries. This is an objective process that is systemic in nature and covers all spheres of society. On the other hand, this process is a process of integrating companies based on strategic partnerships. In fact, in the current conditions, strategic partnership is becoming the most important factor in ensuring competitiveness, establishing innovation activities and effectively realizing the export potential of industrial enterprises. The study of ways and methods of its expansion in the conditions of the Republic of Tajikistan is considered an important scientific problem.

The purpose of the dissertation research is to substantiate the theoretical aspects of the development of strategic partnerships of industrial enterprises and to develop practical proposals and recommendations for expanding the strategic partnership of industrial enterprises of the Republic of Tajikistan in the context of industrialization of the national economy.

In this regard, various forms of strategic partnership are outlined, with an emphasis on their use in the open and small economy of Tajikistan. Using mathematical modeling, the factors and reasons that hinder the development of strategic partnerships of industrial enterprises were tested.

The development of industrial companies of the Republic of Tajikistan in modern conditions is analyzed and assessed, the role and importance of strategic partnerships in increasing their economic performance is identified. The main directions for strengthening the strategic partnership of industrial enterprises in Tajikistan are also presented, taking into account the creation and development of joint ventures and regional clusters in the context of expanding technological partnerships.

Ба чоп __ 05 2024 ичозат дода шуд. Андозаи 60x84¹/₁₆.
Коғази офсет. Чопи офсет. Гарнитураи Times New Roman Tj.
Чузъи чопии шартӣ 4,0.

Теъдоди нашр __ нусха. Супориши №__.

ҶДММ “ЭР-граф”.

734036, ш. Душанбе, кӯчаи Р. Набиев, 218.

Тел: (+992 37) 227-39-92. E-mail: rgraph.tj@gmail.com